

**ODBORNÁ ŠKOLENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ
PRACOVNÍKŮ ÚZEMNÍ VEŘEJNÉ SPRÁVY
PRO OBLAST CESTOVNÍHO RUCHU**

CESTOVNÍ RUCH PRO VŠECHNY

www.vzdelavanivcr.cz

Cestovní ruch pro všechny

Kolektiv autorů Katedry cestovního ruchu VŠE v Praze

Praha – 2008

Cestovní ruch pro všechny

Vydalo: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha 2008

Staroměstské nám. 6, 110 15 Praha 1, www.mmr.cz

Tato publikace byla vytvořena pro projekt Odborná školení a vzdělávání pracovníků územní veřejné správy pro oblast cestovního ruchu CZ.04.1.03/4.2.0.1/0002.

Operační program rozvoj lidských zdrojů (OP RLZ), Opatření 4.2. Specifické vzdělávání.

*Tato skripta jsou financována Evropským sociálním fondem (ESF)
a státním rozpočtem ČR.*

ISBN 978-80-7399-407-05

Složení autorského kolektivu:

Doc. Ing. Jarmila Indrová, CSc. – úvod, 1.1, 1.2, 2.13

Ing. Liběna Jarolímková, Ph.D. – 1.3

Doc. Ing. Alžbeta Kiráľová, Ph.D. – 1.4, 1.41, 1.42 ,2.1.

Ing. Lena Mlejnková – 2.11

Ing. Zdenka Petrů – 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.21, 3.22, 3.23, 3.24, 3.25, 4.

Ing. Radka Štěpanovská, Ph.D. – 2.12

Obsah

ÚVOD.....	8
1 CESTOVNÍ RUCH PRO VŠECHNY A JEHO ÚLOHA V MODERNÍ SPOLEČNOSTI.....	9
1.1 VYMEZENÍ POJMU CESTOVNÍ RUCH.....	9
1.2 UDRŽITELNÝ ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU.....	12
1.3 CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ CESTOVNÍHO RUCHU V EVROPĚ A V ČESKÉ REPUBLICE.....	16
1.4 CESTOVNÍ RUCH PRO VŠECHNY V MATERIÁLECH EU A UNWTO.....	25
1.4.1 <i>Formy cestovního ruchu pro všechny dle jednotlivých segmentů.....</i>	<i>33</i>
1.4.2 <i>Potřeby a specifika jednotlivých segmentů – účastníků cestovního ruchu pro všechny.....</i>	<i>40</i>
2 UPLATŇOVÁNÍ CESTOVNÍHO RUCHU PRO VŠECHNY.....	45
2.1 TVORBA VHODNÝCH PRODUKTŮ PRO JEDNOTLIVÉ SEGMENTY CESTOVNÍHO RUCHU PRO VŠECHNY.....	45
2.1.1 <i>Zdravotně orientovaný cestovní ruch a jeho využití v rámci cestovního ruchu pro všechny.....</i>	<i>46</i>
2.1.2 <i>Organizovaná turistika – vhodná forma pro cestovní ruch pro všechny.....</i>	<i>57</i>
2.1.3 <i>Venkovský cestovní ruch.....</i>	<i>64</i>
2.2 FORMY PODPORY ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU PRO VŠECHNY.....	68
2.3 PARTICIPACE JEDNOTLIVÝCH SUBJEKTŮ NA CESTOVNÍM RUCHU PRO VŠECHNY.....	70
3 PŘÍKLADY „DOBŘE PRAXE“ PODPORY CESTOVNÍHO RUCHU PRO VŠECHNY.....	72
3.1 PŘÍKLADY PODPORY ÚČASTI NA CESTOVNÍM RUCHU PRO VŠECHNY V ZAHRANIČÍ.....	72
3.2 PŘÍKLADY PODPORY ÚČASTI JEDNOTLIVÝCH SEGMENTŮ NA CESTOVNÍM RUCHU PRO VŠECHNY.....	74
3.2.1 <i>Podpora účasti na cestovním ruchu rodin s nízkými příjmy.....</i>	<i>75</i>
3.2.2 <i>Podpora účasti na cestovním ruchu zaměstnanců.....</i>	<i>76</i>
3.2.3 <i>Podpora účasti seniorů na cestovním ruchu.....</i>	<i>76</i>
3.2.4 <i>Podpora účasti mládeže na cestovním ruchu.....</i>	<i>78</i>
3.2.5 <i>Podpora účasti zdravotně postižených na cestovním ruchu.....</i>	<i>80</i>
4 MOŽNOSTI A PERSPEKTIVY ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU PRO VŠECHNY.....	82
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	84
REJSTŘÍK.....	88

Úvod

Cestovní ruch představuje v současné době významnou oblast národního hospodářství řady vyspělých států světa, podílí se na zvyšování životní úrovně obyvatelstva a postupně se stává nedílnou součástí spotřeby. Vytvořit možnost účasti na cestovním ruchu co nejširším vrstvám obyvatelstva je cílem řady organizací, jak na národní, tak i mezinárodní úrovni. Sociální cestovní ruch – cestovní ruch pro všechny - se stává v poslední době hlavním tématem řady konferencí pořádaných Organizací spojených národů (OSN), Světovou organizací cestovního ruchu (UNWTO) a orgány Evropské unie (EU). Vytvořit vhodné podmínky pro cestování všech vrstev obyvatelstva a nabídnout produkty vycházející z jejich specifických potřeb je úkolem podniků a organizací působících v oblasti cestovního ruchu.

Předložená publikace je určena především pro účastníky vzdělávacího kurzu „Cestovní ruch pro všechny“, který je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky v rámci projektu „Vzdělávání v cestovním ruchu“ a je součástí programu „Odborná školení a vzdělávání pracovníků územní veřejné správy.“ Může však sloužit i široké veřejnosti pro přehled a k získání základních informací o cílech, významu a vlastních produktech cestovního ruchu pro všechny.

Cílem kurzu je:

- předat účastníkům programu základní informace o cestovním ruchu pro všechny jako prioritě Evropské unie (Evropského hospodářského a sociálního výboru) a UNWTO
- seznámit účastníky programu s ekonomickými a sociálními aspekty cestovního ruchu pro všechny
- přiblížit účastníkům programu příklady úspěšné aplikace cestovního ruchu pro všechny u nás i v zahraničí.

1 Cestovní ruch pro všechny a jeho úloha v moderní společnosti

Cestovní ruch představuje v současné době důležitou oblast národního hospodářství a je významnou součástí spotřeby obyvatelstva. Jde o komplexní společenský jev, který je charakterizován následujícími rysy: ¹

- „dočasnost změny místa stálého bydliště a dočasnost pobytu mimo něj
- nevýdělečný charakter cesty a pobytu (jsou obvykle realizovány ve volném čase)
- vztahy mezi lidmi, jež cestovní ruch vyvolává.“

1.1 Vymezení pojmu cestovní ruch

Cestovní ruch představuje souhrn aktivit účastníků cestovního ruchu a současně i aktivit podniků a organizací poskytujících služby pro zajištění pobytu účastníků cestovního ruchu mimo místo jejich trvalého bydliště.

Pro účely statistického sledování cestovního ruchu je cestovní ruch vymezen jako: ²

„Činnost lidí cestujících a zdržujících se mimo místo svého obvyklého prostředí po dobu nejvýše jednoho roku za účelem rekreace, obchodu nebo z jiného důvodu.“

Pro rozvoj cestovního ruchu je nezbytné splnit tři základní podmínky – zachovat bezpečnost v dané destinaci, vytvořit dostatečný fond volného času a zajistit přiměřené disponibilní důchody obyvatelstva. Podíl obyvatelstva na cestovním ruchu patří k důležitým měřítkům životní úrovně dané země. Rozvoj cestovního ruchu je podporován řadou faktorů, které souvisejí s růstem počtu obyvatelstva naší planety, zlepšováním jejich zdravotního stavu a zvyšováním vzdělanosti, která postupně překonává jazykové bariéry a podněcuje touhu po poznání nových míst, kultur a prožití neobvyklých zážitků. Podnětem pro rozvoj cestovního ruchu je i postupující globalizace, spojená se soustředěním lidí do velkých aglomerací, rozšiřováním moderních technologií, které umožňují bezproblémovou komunikaci a rychlé překonání vzdáleností. V hierarchii potřeb člověka se cestovní ruch postupně přesunuje z potřeb luxusních a zbytných do potřeb běžných, které jsou nedílnou součástí jeho spokojeného života.

¹ Malá V.: Základní otázky vymezení cestovního ruchu, publikováno v Indrová J.a kol.: Cestovní ruch (základy), Oeconomica 2007, str. 11, ISBN 978-80-245-1252-5

² Smernice Rady 95/57/ES ze dne 23. 11. 1995 o shromažďování statistických informací v oblasti cestovního ruchu, str. 16/sv.1

V odborné literatuře se můžeme setkat s řadou členění cestovního ruchu podle forem a druhů cestovního ruchu. Při určování formy cestovního ruchu přihlížíme především k motivům účasti na cestovním ruchu. Podrobnější určení vlastního průběhu cestovního ruchu pak udává jeho druhové určení, které zachycuje jeho průběh a vlastní realizaci v závislosti na ekonomických, sociálních, geografických či jiných podmínkách, s přihlédnutím k výsledným efektům a účinkům. Vzhledem k nejednotnosti výkladu různých autorů, vychází tato publikace z typologie cestovního ruchu podle Malé (2007), která vymezuje následující kritéria pro určení typu cestovního ruchu:³

- „převažující motivace účasti na cestovním ruchu
- místo realizace
- vztah k platební bilanci státu
- délka pobytu
- způsob zabezpečení cesty a pobytu
- počet účastníků
- způsob financování
- věk účastníků
- převažující prostředí pobytu
- ostatní kritéria.“

Typy cestovního ruchu podle převažující motivace účasti na cestovním ruchu⁴

- rekreační cestovní ruch
- kulturně-poznávací cestovní ruch
- cestovní ruch s náboženskou orientací
- cestovní ruch se vzdělávacími motivy
- cestovní ruch se společenskými motivy
- zdravotně-orientovaný cestovní ruch
- sportovně orientovaný cestovní ruch
- cestovní ruch orientovaný na poznávání přírodního prostředí
- cestovní ruch s dobrodružnými motivy
- cestovní ruch s profesními motivy
- cestovní ruch specificky orientovaný.

³ Malá V.: Typologie cestovního ruchu, publikováno v Indrová J.a kol.: Cestovní ruch (základy), Oeconomica 2007, str. 17-18, ISBN 978-80-245-1252-5

⁴ Zpracováno podle: Malá V.: Typologie cestovního ruchu, publikováno v Indrová J.a kol.: Cestovní ruch (základy), Oeconomica 2007, str. 18 - 28, ISBN 978-80-245-1252-5

Cestovní ruch dle místa realizace

- domácí cestovní ruch
- zahraniční cestovní ruch.

Členění cestovního ruchu dle vztahu k platební bilanci státu

- zahraniční cestovní ruch aktivní
- zahraniční cestovní ruch pasivní.

Cestovní ruch dle délky pobytu

- krátkodobý
- dlouhodobý.

Členění cestovního ruchu podle způsobu zabezpečení cesty a pobytu

- organizovaný
- neorganizovaný.

Typy cestovního ruchu podle počtu účastníků

- individuální
- skupinový.

Cestovní ruch podle způsobu financování

- komerční
- sociální.

Členění cestovního ruchu podle věku účastníků

- cestovní ruch dětí
- cestovní ruch mládeže
- cestovní ruch rodin s dětmi
- cestovní ruch „babyboomers“ (věková skupina lidí mezi 40-50 rokem, kteří mají již odrostlé děti, jsou ekonomicky aktivní se sklonem k cestování)
- cestovní ruch seniorů.

Typy cestovního ruchu podle převažujícího prostředí pobytu

- městský cestovní ruch
- venkovský cestovní ruch
- lázeňský cestovní ruch
- cestovní ruch v horských střediscích cestovního ruchu
- cestovní ruch v přímořských střediscích cestovního ruchu.

Další užívaná kritéria v typologii cestovního ruchu – členění podle:

- ročního období
- způsobu ubytování
- použitého dopravního prostředku apod.

Cestovní ruch se stal v průběhu vývoje společnosti neodmyslitelnou součástí života lidí a významným faktorem rozvoje ekonomik většiny států. Promyšleně rozvíjený cestovní ruch, založený na těsné spolupráci veřejného a soukromého sektoru, zajišťuje základní předpoklady svého rozvoje:

- podporuje přátelství mezi lidmi různých států a jejich lepší vzájemné porozumění,
- vytváří podnikatelské příležitosti a zvyšuje zaměstnanost v dané oblasti,
- ovlivňuje růst životní úrovně obyvatelstva a zlepšuje využívání volného času, cestou účasti na cestovním ruchu.

1.2 Udržitelný rozvoj cestovního ruchu

Problematika trvale udržitelného rozvoje oblastí jednotlivých zemí a odvětví národního hospodářství se začíná objevovat na stránkách odborného tisku a v literatuře začátkem osmdesátých let minulého století. Poprvé se pojem trvalá udržitelnost v daném slova smyslu zřejmě objevil v časopise „The Ekologist“ v roce 1972, kdy skupina předních vědců pod záštitou americké university vypracovala „Studii kritických environmentálních problémů“. Studie upozorňovala na problém limitovaných zdrojů a nemožnost nekonečného růstu bez trvalých následků na životní prostředí, na něž již upozorňoval Římský klub, který vznikl ke konci 60 let.⁵

⁵ Římský klub – nevládní instituce, jejíž členové /vědci, podnikatelé apod./ vystupují jako samostatné osoby, nevyjadřují zájem žádné skupiny či země. Vznikl koncem 60. let. Viz blíže: http://www.clubofrome.org/about/global_issues.php

V dalších letech se tato problematika stává trvalou součástí jednání předních vědců, ekonomů, ekologů a dalších odborníků na různých stupních řízení společnosti. Postupně vychází řada publikací, které se daným problémem zabývají. Vytváří se koncept trvale udržitelného rozvoje a mění se pohled na ekonomický rozvoj oblastí i jednotlivých zemí. Myšlenka dodržování ekologických principů při rozvoji jednotlivých odvětví národních ekonomik postupně proniká do významných dokumentů světových organizací a ve většině zemí se stává součástí legislativy.

Udržitelný rozvoj společnosti patří ke globálním problémům současného světa a proto se vlády, nevládní organizace i představitelé různých občanských sdružení v průběhu let snaží najít nejvhodnější koordinovaný přístup k jejímu řešení. OSN zorganizovala v devadesátých letech řadu konferencí zaměřených na nejnaléhavější problémy světa. Závěry konferencí naznačují, že **trvale udržitelný rozvoj společnosti má ekonomické, ekologické a sociální aspekty a při jeho uplatňování je nutné přihlížet ke kulturním, právním a etickým zásadám té které země.**

Trvale udržitelný rozvoj je často charakterizován jako takový rozvoj, který zabezpečuje uspokojení současných potřeb, aniž by ohrozil možnosti uspokojení potřeb generací budoucích.⁶ Tato charakteristika je úzce spojena s novým pohledem na ekonomický rozvoj, který by měl přihlížet k ekologickým principům, při co možná nejnižším znečištění životního prostředí a při zachování základního životního standardu lidí. Princip trvale udržitelného rozvoje se postupně stává součástí řady mezinárodních deklarácí, dohod a ujednání. Mezi nejdůležitější můžeme zařadit Deklaraci z Ria de Janeira o životním prostředí a rozvoji a Agendu 21 – plán formulující řadu iniciativ v oblasti životního prostředí, které byly výsledkem jednání Světové konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro v roce 1992.⁷ Deklarace obsahuje 27 principů trvale udržitelného rozvoje, které vypracovala Světová komise pro životní prostředí a rozvoj.

Druhý materiál – Agenda 21, je rozdělen do 40 kapitol a 4 sekcí. Jde o program, který podtrhuje při rozvoji území ekonomické, politické, sociální a kulturní souvislosti. Vyjadřuje se zejména k těmto celosvětově závažným problémovým okruhům:

- ochrana a podpora lidského zdraví
- dynamika demografického růstu a trvale udržitelný rozvoj

⁶ Podle: Zpráva „Naše společná budoucnost“, Světová komise pro životní prostředí, 1987

⁷ Viz blíže: <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentID=52>

- boj s chudobou
- podpora trvale udržitelného rozvoje lidských sídel
- kritika špatných výrobních a spotřebních návyků
- promyšlené využívání nerostných surovin
- nakládání s odpady / zejména toxickými/
- podpora trvale udržitelného rozvoje zemědělství
- ochrana rostlinných a živočišných druhů
- ochrana kvality a zásob vodních zdrojů
- úbytek lesů
- rozšiřování pouští
- péče o horské oblasti.

V dalších letech vznikla řada materiálů, které rozpracovaly zásady trvale udržitelného rozvoje na podmínky rozvoje územních celků. Do chápání trvale udržitelného rozvoje se dostávají další dimenze pohledu. Nejde již pouze o ekologicky vhodný hospodářský rozvoj, ale přihlíží se i k vyváženému rozvoji území. Hospodářské nároky na rozvoj území je nutné sladit nejen s ekologií, ale i se společenskou a kulturní funkcí daného území. Jsou formulovány hlavní cíle evropské politiky v oblasti udržitelného rozvoje, a to:

- hospodářská a sociální soudržnost
- zachování přírodních zdrojů a kulturního dědictví
- vyváženější konkurenceschopnost evropského území.

Cestovní ruch hraje významnou roli při rozvoji území. Je však nutné poznamenat, že enviromentální dopady rozvoje cestovního ruchu nebyly dlouho docenovány . Pozornost se z počátku soustřeďovala na těžební, energetický, chemický průmysl a zemědělství. Teprve mohutný rozvoj cestovního ruchu v posledních letech, spojený s růstem životní úrovně ve vyspělých zemích upozornil na nutnost řešení otázky jeho trvalé udržitelnosti.

V čem lze spatřovat přínosy cestovního ruchu pro rozvoj území:

- Cestovní ruch vytváří nové pracovní příležitosti, ať již jde o zajištění vlastních služeb cestovního ruchu, nebo ostatních doplňkových služeb a rozvoj odvětví s cestovním ruchem souvisejících. Hovoříme o tzv. multiplikačním efektu.
- Příjmy z cestovního ruchu jsou významnou součástí příjmů státních rozpočtů zemí i rozpočtů krajů či jiných územních celků.
- Cestovní ruch přispívá k poznání nových míst, přírodního a kulturního dědictví, pomáhá lépe poznat a pochopit mentalitu různých národů, jejich obyčeje a zvyklosti a tím rozvíjí myšlenku mírového soužití.

Naproti tomu mohutný rozvoj cestovního ruchu v určitých lokalitách může postupně devastovat vlastní předpoklady svého rozvoje. Jde například o:

- poškozování přírodního prostředí / sjezdovky, vleky, nekontrolovaná turistika a cykloturistika/, které způsobuje devastaci flóry a fauny
- tlak na přírodní zdroje – zvýšená spotřeba vody, větší množství odpadů, vyšší množství škodlivých zplodin / výfukové plyny v chráněných krajinných oblastech atd./
- zvýšená hlučnost, prašnost apod., což může způsobit konfliktní situace s domácím obyvatelstvem.

Všechny výše uvedené skutečnosti naznačují, že je nezbytné i v oblasti cestovního ruchu se zabývat otázkou jeho udržitelného rozvoje.

Z charakteristiky trvale udržitelného rozvoje a s přihlédnutím k definicím různých autorů zabývajících se touto problematikou⁸, lze vymezit trvale udržitelný rozvoj cestovního ruchu následujícím způsobem: **trvale udržitelný rozvoj cestovního ruchu je zajišťování potřeb účastníků cestovního ruchu takovým způsobem, který pomáhá rozvoji území, s přihlédnutím k šetrnému využívání přírodních a kulturních hodnot a vede k dlouhodobé prosperitě dané oblasti, aniž by ohrozil uspokojení potřeb budoucích generací.** Součástí

⁸ Např. Mourek Daniel: Trvale udržitelný rozvoj cestovního ruchu – šetrné zacházení s přírodou, které je sociálně únosné a hospodářsky vitální a které zaručuje dlouhodobý rozvoj, Sborník „K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek“, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, Praha 2002, svazek III, str. 257

konceptí rozvoje územních celků se tedy postupně musí stát i plány rozvoje cestovního ruchu, které budou napomáhat k eliminaci negativních vlivů cestovního ruchu na životní prostředí a naopak, podporovat rozvoj území při maximálním zapojení místního obyvatelstva.

Trvale udržitelný rozvoj naší planety patří mezi globální problémy, které je nutné řešit na mezinárodní úrovni formou řady jednání, dohod a ustanovení. Konkrétních pozitivních výsledků však může být dosaženo pouze v případě, že principy ochrany životního prostředí a jejich dodržování se stanou běžnou součástí chování všech podnikatelských subjektů – individuální snahou a odpovědností každého člena společnosti. Vysoká zodpovědnost za prosazování a dodržování ekologických principů pak leží na politicích a hospodářských pracovnících, kteří rozhodují o vývoji a směru rozvoje národního hospodářství, jednotlivých odvětví i konkrétních územních celků.

V oblasti cestovního ruchu působí řada podniků a organizací, které zajišťují služby pro účastníky cestovního ruchu. Jde především o dopravní podniky, letecké společnosti, cestovní kanceláře a cestovní agentury, ubytovací zařízení různých kategorií, stravovací zařízení, turistická centra a turistické agentury, kulturně-historické objekty atd. Pozitivních výsledků při prosazování udržitelného rozvoje cestovního ruchu lze dosáhnout pouze při aktivní spolupráci všech podniků a organizací působících v cestovním ruchu na různých stupních řízení.

1.3 Charakteristika a vývoj cestovního ruchu v Evropě a v České republice

Postavení **Evropy** ve světovém cestovním ruchu je dlouhodobě dominantní, do Evropy směřuje více než polovina všech světových turistických cest i příjmů. V roce 2006 bylo v Evropě realizováno 461 mil. turistických příjezdů, což činí podíl 54,5 % ze světového cestovního ruchu, a příjmy 377 mld. USD, což činí 51,3 % ze světového cestovního ruchu.⁹ Meziroční nárůst turistických příjezdů (2006/2005) byl v Evropě 5,1 % (celosvětový nárůst byl 5,4 %).¹⁰ V dlouhodobém hodnocení vývoje cestovního ruchu je možné konstatovat snižující se podíl Evropy na celosvětovém cestovním ruchu, a to i přes nárůst absolutních hodnot výkonů. Meziroční tempo růstu cestovního ruchu Evropy je nižší než u ostatních regionů s výjimkou Ameriky (tabulka 1).

⁹ Tourism Barometer. UNWTO, leden 2008

¹⁰ Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství. Mag Consulting, Praha 2007, str. 218

Po rozšíření Evropské unie po roce 2004 pozice Evropské unie ve světovém cestovním ruchu výrazně posílila. V regionu Evropa je situováno 7 z 10 nejnavštěvovanějších zemí světa (Francie, Španělsko, Itálie, Velká Británie, Německo, Rakousko, Rusko), 6 z nich jsou členské státy EU. Cestovní ruch je v zemích Evropské unie významným odvětvím vykazujícím dynamický vývoj. Poskytováním služeb cestovního ruchu se v Evropské unii zabývají přibližně 2 miliony podniků, ve kterých je vytvořeno přibližně 8 milionů pracovních míst. Podíl průmyslu cestovního ruchu na HDP EU je 4 %, na zaměstnanosti 4 %. Celkový přínos cestovního ruchu pro ekonomiku EU včetně vyvolaných efektů je 15 % HDP a 15 % zaměstnanosti (tj. 30 mil. pracovních míst).¹¹ Kromě ekonomického přínosu a vytváření pracovních míst má rozvoj cestovního ruchu význam i pro regionální rozvoj.

Příjmy a výdaje na mezinárodní cestovní ruch jsou v rámci celé Evropské unie dlouhodobě v rovnováze, od roku 2002 výdaje mírně převyšují příjmy. V roce 2005 byly příjmy EU-27 z mezinárodního cestovního ruchu 71 mld. EUR a výdaje 87 mld. EUR. Země s nejvyššími příjmy jsou Španělsko, Francie a Itálie. Země s nejvyššími výdaji jsou Německo, Velká Británie a Francie.¹²

¹¹ Zahradník, P.: Aktuální výzvy turistického průmyslu v Evropské unii. In: Sborník referátů konference Cestovní ruch na prahu 3. tisíciletí. Mag Consulting Praha, 2008

¹² Europa in Zahlen. Eurostat-Jahrbuch 2006-07

**Postavení Evropy ve světovém cestovním ruchu - podle ukazatele
mezinárodní turistické příjezdy mil. osob a %**

Tabulka 1

Rok	Svět	Evropa	% podíl Evropy na světovém cestovním ruchu
1993	516	309	60
1994	550	335	61
1995	565	338	60
1996	580	335	58
1997	602	353	59
1998	621	367	59
1999	643	371	58
2000	686	390	57
2001	684	388	57
2002	703	397	56
2003	690	396	57
2004	764	424	55
2005	803	439	55
2006	846	461	54

Zdroj: Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství. Mag Consulting, Praha 2000, s. 236

Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství. Mag Consulting, Praha 2007, s. 187

V zemích Evropské unie (E-25, r. 2005) je souhrnná kapacita ubytovacích zařízení přes 200 000 provozoven hotelového typu a 200 000 zařízení v ostatních formách ubytovacích služeb, počet lůžek v hotelích je přes 11 milionů. Nejvíce ubytovacích kapacit je v Itálii, Velké Británii a Německu. V roce 2005 bylo v 25 členských státech EU realizováno přes 1 miliardu přenocování (souhrn domácích i zahraničních turistů). Nejvíce přenocování je realizováno ve Španělsku, Itálii a Francii, Česká republika je na 10. místě.

Na dovolenou jelo v roce 2005 v jednotlivých členských zemích EU mezi 20 % (Lotyšsko) až 98 % (Lucembursko) obyvatel. Průměrná hodnota podílu obyvatel EU, kteří jeli v roce 2005 na dovolenou, je přibližně 40 %. Nejvyšší intenzitu cestovního ruchu (počet přenocování turistů ve vztahu k počtu obyvatel) vykazuje Kypr, Malta a Rakousko, Česká republika je na 16. místě.

Další rozvoj cestovního ruchu v EU je založen na strategii udržitelného rozvoje společnosti. Hlavním cílem je posílení udržitelnosti a konkurenceschopnosti odvětví cestovního ruchu. K hlavním evropským produktům bude v budoucnosti patřit kulturní cestovní ruch. Jedním z preferovaných směrů je také filozofie zpřístupnění cestovního ruchu všem skupinám obyvatelstva – cestovní ruch pro všechny.

Cestovní ruch na území dnešní České republiky se rozvíjel v kontextu evropských dějin, kde počátky moderního cestovního ruchu spadají do druhé poloviny 19. století. V českých zemích se v 19. století budovala především infrastruktura základních služeb (dopravní, ubytovací a stravovací služby) a infrastruktura lázeňských míst. Zvláštní význam pro rozvoj cestovního ruchu mělo založení Klubu českých turistů v roce 1888, který podnítil rozvoj pěší turistiky a její infrastruktury.

Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 se rozvíjel domácí i zahraniční cestovní ruch. Pro rozvoj organizovaného cestovního ruchu bylo významné založení cestovní kanceláře Čedok v roce 1920, která se v meziválečném období stala jednou z největších evropských cestovních kanceláří. Cestovní ruch byl soustředěn zvláště ve střediscích cestovního ruchu (Praha, západočeské lázně, Vysoké Tatry, Krkonoše). Rozvoj zaznamenal i domácí cestovní ruch (např. pobyty na tzv. „letním bytě“), jeho zvláštní formou, která se v tomto období rozvinula, byl tramping.

Po roce 1948 byla materiálně technická základna služeb cestovního ruchu znárodněna a cestovní ruch na území českých se zemí rozvíjel v rámci socialistického centrálního plánování. Významnou součástí spotřeby obyvatelstva se stal vázaný cestovní ruch s vlastní materiálně technickou základnou (podniková rekreace, výběrová rekreace Revolučního odborového hnutí (ROH), rekreace dětí a mládeže). Komerční organizovaný cestovní ruch byl provozován pouze 3 celostátními cestovními kancelářemi a 3 českými a 3 slovenskými cestovními kancelářemi. Zahraniční cestovní ruch byl orientován z 90 – 95 % na země socialistického bloku.

Od 70. let 20. století rostla životní úroveň obyvatel, zvýšil se fond volného času i vybavenost domácností automobily a rekreačními objekty v soukromém vlastnictví. Toto vedlo k nárůstu zvláště individuálního domácího cestovního ruchu provozovaného mimo veřejné formy. Rozvinulo se chataření a chalupaření. Pozornost byla věnována územnímu plánování a začala se zvyšovat vybavenost středisek cestovního ruchu doplňkovými službami. Přes trávající omezení

zahraničního cestovního ruchu se na trhu objevila nová destinace – Jugoslávie a nový typ organizovaných autokarových zájezdů s non-stop jízdou do destinace.

Po roce 1989 se změnily podmínky pro rozvoj cestovního ruchu. Bylo umožněno soukromé podnikání, pro vstup do oboru cestovního ruchu neexistovaly téměř žádné bariéry. Došlo k otevření státních hranic a postupně byla zavedena konvertibilita české koruny. Dosavadní materiálně technická základna služeb cestovního ruchu byla zprivatizována.

Rozvoj cestovního ruchu na území českých zemí měl po roce 1989 velmi dobrou výchozí pozici. Díky velkému objemu vázaného cestovního ruchu v předchozím období se pro obyvatele stalo cestování běžnou součástí spotřeby. Poddimenzovaný komerční trh spolu s politickou izolací východního bloku, který v minulém období způsobil dlouhodobý deficit v uspokojení poptávky, vedl k rozmachu zvláště zahraničního cestovního ruchu. Růst poptávky byl stimulován i rozšiřující se nabídkou služeb cestovního ruchu.

Pro začátek 90. let je charakteristický pokles zájmu o domácí cestovní ruch. Ten byl způsoben na jedné straně menší nabídkou ze strany poskytovatelů služeb způsobené zánikem materiálně-technické základny vázaného cestovního ruchu a její privatizací a komercionalizací. Na druhé straně klesl i zájem na straně poptávky, obyvatelé Československa více cestovali do nově otevřených zahraničních destinací. Při svých cestách do zahraničí čerpali Češi minimum služeb v zahraničí. Výkony příjezdového cestovního ruchu stoupaly, Československo těžilo zvláště ze své výhodné geografické polohy i z historických mezinárodních kulturních vazeb. Nárůst výkonů cestovního ruchu plynule pokračoval i po vzniku ČR 1. 1. 1993.

Nejvyšších výkonů dosáhl podle statistických ukazatelů zahraniční cestovní ruch České republiky v roce 1996, v následujícím období došlo k jeho mírnému poklesu. Změnila se struktura spotřeby, vzrostl objem čerpaných služeb při zahraničních cestách. Domácí cestovní ruch nebyl v té době statisticky sledován, ale pravděpodobně rostla poptávka i v rámci domácího cestovního ruchu. Po roce 1997 se změnil přístup státu k politice rozvoje cestovního ruchu. Na základě analýz byla vypracována koncepce dalšího rozvoje oboru včetně programů jeho podpory a zpřísnila se legislativa pro poskytovatele služeb. Pro zkvalitnění infrastruktury cestovního ruchu byly využívány dotace z fondů Evropské unie. K posílení image destinace ČR přispělo v roce 2000 udělení titulu Evropského města kultury Praze. Negativní dopad na rozvoj cestovního ruchu měly povodně v roce 2002.

Oživení příjezdového cestovního ruchu nastalo po vstupu České republiky do Evropské unie v **květnu roku 2004**, další kladný vliv mělo začlenění ČR do Schengenského prostoru k 21. 12. 2007. Důvodem je nejen odstranění administrativních bariér pro zahraniční cestování v rámci EU, ale také zlepšení image České republiky vůči zahraničí. Vstup do EU doprovázela také masivní kampaň propagující destinaci Česká republika. Ve stejném období rostla poptávka i v domácím cestovním ruchu, jehož rozvoj byl státem také významně podporován.

V oblasti řízení cestovního ruchu výrazně **posílil zájem státu o rozvoj všech forem cestovního ruchu**. Byla vypracována celostátní koncepce rozvoje cestovního ruchu a její plnění bylo podpořeno finančními dotacemi. Strategie rozvoje cestovního ruchu je založena na filozofii udržitelného rozvoje společnosti. Rozvoj cestovního ruchu se stal součástí plánů rozvoje všech krajů ČR. Začal se rozvíjet management destinací cestovního ruchu.

Zpřísnily se legislativní podmínky pro podnikání v oboru cestovního ruchu (schválení nových zákonů a novelizace stávajících). Byly vytvořeny normy kvality služeb cestovního ruchu a zavedena certifikace některých služeb. Zvýšil se důraz na ochranu spotřebitele v oblasti cestovního ruchu.

Vstupem České republiky do Evropské unie se zlepšila image České republiky jako destinace cestovního ruchu. Zároveň se zmenšily administrativní bariéry pro příjezdový cestovní ruch. Díky financím z fondů z Evropské unie došlo k rozvoji infrastruktury, produktů cestovního ruchu i vzdělávání odborníků a k rozvoji přeshraniční spolupráce v cestovním ruchu .

Rozšířila se infrastruktura cestovního ruchu. Zvýšila se kapacita i spektrum nabízených služeb. I přes některá negativní hodnocení se kvalita služeb cestovního ruchu zvýšila. Zvyšuje se konkurence mezi poskytovateli služeb cestovního ruchu i mezi jednotlivými destinacemi.

Česká republika se napojila na globální distribuční systémy. Rozvojem Internetu se zvýšila informační dostupnost destinace ČR. Rozvíjí se informační systém cestovního ruchu ČR.

Rozvíjí se široké spektrum forem cestovního ruchu, např. aktivní formy trávení dovolené (cykloturistika, golf), venkovský cestovní ruch, městský cestovní ruch, zážitkové programy v turismu, lázeňský cestovní ruch, kongresový cestovní ruch, incentivní cestovní ruch...

Z níže uvedených tabulek 2 a 3 vyplývá, že základním trendem vývoje cestovního ruchu České republiky je jeho kvantitativní nárůst ve všech sledovaných základních ukazatelích.

Pro příjezdový cestovní ruch České republiky je charakteristické:

- nerovnoměrné rozložení poptávky (geograficky) - nejnavštěvovanějším regionem v České republice ze strany zahraničních turistů je Praha
- nejvýznamnějším zdrojovým trhem pro Českou republiku je Německo (dále mezi nejčastěji nocujícími jsou turisté z Velké Británie, Itálie, USA a Nizozemska)

Poptávka v domácím i zahraničním cestovním ruchu v České republice dlouhodobě roste (i přes mírný pokles po r. 1996).

Pro spotřebitelské chování Čechů jsou charakteristické následující rysy:

- převažuje neorganizovaný cestovní ruch nad organizovaným
- převažuje domácí cestovní ruch nad výjezdovým
- převažuje krátkodobý cestovní ruch nad dlouhodobým
- v domácím cestovním ruchu má stále významné místo chataření a chalupaření
- nejčastějším cílem krátkých cest v domácím cestovním ruchu Čechů je Středočeský kraj
- nejčastějším cílem dovolených v domácím cestovním ruchu (dlouhých cest) Čechů je Jihočeský kraj
- dlouhodobě nejoblíbenější zahraniční turistickou destinací Čechů (pro dlouhé dovolené) je Chorvatsko (dále mezi nejnavštěvovanější destinace patří Slovensko, Itálie, Řecko a Rakousko)
- celkové výdaje na cestování (zahrnutý delší, kratší, jednodenní i služební cesty) byly v r. 2006 přes 171 mld. Kč, z toho 88 mld. na cesty po ČR a 83 mld. na cesty do zahraničí.

Příjezdy a výjezdy zahraničních návštěvníků do ČR 1993 – 2006**Tabulka 2**

Rok	Příjezdy v mil. osob	Výjezdy v mil. osob
1993	71,7	31,0
1994	101,1	45,9
1995	98,1	44,9
1996	109,4	48,6
1997	107,9	46,1
1998	102,8	43,6
1999	100,8	40,0
2000	104,3	38,2
2001	103,1	36,2
2002	97,6	34,3
2003	95,0	36,1
2004	95,9	36,7
2005	100,5	36,2
2006	100,1	36,7

Zdroj: Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství, Mag Consulting 2002, 2007

Celkový podíl průmyslu cestovního ruchu v ČR je v roce 2006 odhadován na tvorbě HDP 2,04 % a na zaměstnanosti 2,17 %.

Podíl ekonomiky cestovního ruchu v ČR je v roce 2006 odhadován na tvorbě HDP 13,10 % a na zaměstnanosti 12,17 %.¹³

¹³ Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství. Mag Consulting, Praha 2007, str. 218

Platební bilance cestovního ruchu ČR v období 1993 - 2006 v mld. USD¹⁴**Tabulka 3**

Rok	Devizové příjmy	Devizové výdaje	Saldo
1993	1,6	0,5	1,1
1994	2,2	1,6	0,6
1995	2,9	1,6	1,3
1996	4,1	3,0	1,1
1997	3,6	2,4	1,2
1998	3,9	1,9	2,0
1999	3,2	1,5	1,7
2000	3,0	1,3	1,7
2001	3,1	1,4	1,7
2002	3,0	1,6	1,4
2003	3,6	1,9	1,7
2004	4,2	2,3	1,9
2005	4,7	2,4	2,3
2006	5,0	2,7	2,3

Zdroj:

http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/platebni_bilance/BOP_CS.XLS

Platební bilance zahraničního cestovního ruchu ČR je dlouhodobě kladná.

Podle prognózy UNWTO (vypracované roku 1995) je odhadováno zvýšení počtu turistů ve světovém cestovním ruchu v roce 2020 na 1,56 mld. osob. Prognóza vypracovaná agenturou Czech Tourism uvádí, že by se Česká republika měla stát do roku 2020 jednou z nejvýznamnějších světových destinací s příjezdy 44 milionů turistů ročně (přepočítáno podle současné metodiky statistiky odpovídá hodnota cca 15 mil. turistů).

¹⁴ Při hodnocení vývoje cestovního ruchu zpětně s přesahem přes rok 1993 je třeba věnovat pozornost obsahu statistických údajů, zda jsou uváděné hodnoty za celé Československo nebo pouze za území ČR. V důsledku zavádění satelitního účtu cestovního ruchu v ČR od r. 2003 se změnila metodika sběru statistických dat. Od roku 2003 jsou v souvislosti se zaváděním satelitního účtu cestovního ruchu sledovány podrobné údaje týkající se domácího a výjezdového cestovního ruchu.

Strategie dalšího rozvoje cestovního ruchu je založena na filozofii udržitelného rozvoje společnosti. S poklesem významu linie státních hranic lze očekávat větší samostatný rozvoj jednotlivých destinací cestovního ruchu.

1.4 Cestovní ruch pro všechny v materiálech EU a UNWTO

Myšlenka cestovního ruchu pro všechny vychází z filozofie designu pro všechny, která vznikla v Evropě. Podstatou designu pro všechny je re-design existujícího prostředí, produktů a služeb tak, aby umožnily všem lidem participovat na životě komunity.¹⁵

Koncept cestovního ruchu pro všechny vznikl ve Velké Británii, kde byla v roce 1989 prezentována zpráva pod tímto názvem. Byla vypracována za účelem oslovení subjektů průmyslu cestovního ruchu, aby je povzbudila k vytvoření kvalitní nabídky, která bude brát v úvahu potřeby potenciálních klientů včetně těch se speciálními potřebami v souvislosti s jejich stavem.

Konkurenceschopnost destinace cestovního ruchu je přímo provázána s produkty, které nabízí. Účastník cestovního ruchu si zvolí jako cíl své cesty tu destinaci, která více uspokojuje jeho požadavky, potřeby, očekávání, naplňuje jeho sny a je v souladu s jeho rozpočtem.

V případě, že se jedná o člověka s určitým handicapem (fyzickým, psychickým, vyplývajícím z jeho věku nebo z příslušnosti k sociální vrstvě), k uvedeným potřebám a požadavkům přistupují ještě další očekávání, která souvisejí s možností mít požitek z účasti na cestovním ruchu a užít si volný čas k plné spokojenosti.

Nabídka destinace cestovního ruchu se sestává z komplexu primární a sekundární nabídky a v případě, že kterákoliv část této nabídky není lehce dostupná, účastník cestovního ruchu s handicapem musí přijímat kompromisy.

Filozofie cestovního ruchu pro všechny splňuje podmínky kvalitního cestovního ruchu, kde kvalita znamená, že destinace vzala v úvahu všechny očekávání účastníků cestovního ruchu se speciálními potřebami a nabízí jim komfort, atraktivitu a bezpečnost v souladu s právem na účast

¹⁵ Viz blíže: Design for All Concept in the EU Context. Alliance of Liberals and Democrats for Europe – ALDE, 10.7.2006. In: http://dfasuomi.stakes.fi/NR/rdonlyres/3CF2DB4D-28EC-4158-AB4150A9AFB120A0/0/Dfa_ReportMarkoJ%C3%A4%C3%A4skel%C3%A4inen.rtf#_Toc140226341

na cestovním ruchu, které je obecným právem každého člověka. Toto právo je zakotveno v **Globálním kodexu cestovního ruchu**¹⁶ vydaném Světovou organizací cestovního ruchu (UNWTO) v roce 1999 a schváleném OSN v roce 2001. V Článku 7 Právo na účast na cestovním ruchu se v dokumentu uvádí, že **možnost přímého osobního přístupu k objevování a udržování zdrojů planety představuje právo, jež je v rovné míře dostupné všem obyvatelům světa**. Všeobecné právo na účast na cestovním ruchu musí být, dle uvedeného dokumentu považováno za důsledek práva na odpočinek a volný čas, včetně přiměřeného omezení pracovní doby a pravidelné placené dovolené, garantované Článkem 24 **Všeobecné deklarace lidských práv**¹⁷ a Článkem 7 d **Mezinárodní úmluvy o hospodářských, sociálních a kulturních právech**¹⁸.

Dokument vyzývá veřejné orgány k podpoře rozvoje sociálního a asociálního cestovního ruchu, umožňujícího všeobecný přístup k účasti na cestovním ruchu rodinám, mládeži, studentům, seniorům a zdravotně postiženým, tj. určitým způsobem znevýhodněným skupinám obyvatel.

Důležitou roli v uplatňování principů cestovního ruchu pro všechny sehrává Mezinárodní **kancelář pro sociální cestovní ruch (BITS)**¹⁹, která byla založena 7. června 1963 s cílem prosazovat rozvoj sociálního cestovního ruchu na mezinárodní úrovni. Úlohou BITS je především koordinace aktivit cestovního ruchu jeho členů a poskytování informací o všech záležitostech týkajících se především kulturních aspektů sociálního cestovního ruchu. Jako mezinárodní nezisková organizace usiluje o zpřístupnění cestovního ruchu lidem, pro které z různých důvodů není účast na cestovním ruchu dostupná nebo je obtížná, a to nejčastěji z důvodu nevyhovující ekonomické situace, zdravotního stavu, osobní nebo rodinné izolace, či geografických obtíží. Jde především o rodiny s dětmi, mládež, seniory a zdravotně postižené. Současně klade důraz na rozvoj férového a trvale udržitelného cestovního ruchu, který zaručí přínos pro hostitelskou destinaci a její obyvatele a bude respektovat národní a kulturní dědictví destinace.

¹⁶ Globální etický kodex cestovního ruchu. Rezoluce Valného shromáždění WTO ze dne 1. 10. 1999, s. 9. In: http://www.unwto.org/code_ethics/eng/global.htm

¹⁷ Viz blíže: Všeobecná deklarace lidských práv. Rezoluce OSN č. 217/III.A ze dne 10. 12. 1948. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

¹⁸ Viz blíže: Mezinárodní úmluva o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Rezoluce OSN ze dne 16. 12. 1966. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

¹⁹ Viz blíže: <http://www.bits-int.org/en/index.php?menu=44>

Podle BITS sociální cestovní ruch vychází z pěti kritérií:

- práva většiny na cestování
- příspěvku sociálního cestovního ruchu k sociálnímu začlenění
- budování udržitelných struktur cestovního ruchu
- příspěvku k zaměstnanosti a hospodářskému rozvoji
- přínosu sociálního cestovního ruchu k celosvětovému rozvoji.

Evropské instituce prokazují narůstající zájem o sociální cestovní ruch, jak dokládají různé studie, stanoviska, zprávy a konference, které organizují a podporují.

V lednu 2003 vydala **Evropská ekonomická a sociální komise stanovisko k tématice Sociálně udržitelného cestovního ruchu pro všechny**²⁰, ve kterém zdůrazňuje důležitost cestovního ruchu pro Evropskou unii i svět, a to jak z hlediska ekonomického a sociálního, tak i z hlediska enviromentálního. V dokumentu se dále uvádí, že cestovní ruch ještě stále není, z různých sociálních a ekonomických důvodů, dostupný pro všechny obyvatele Evropy. Vytvoření větší, ekologičtější, ekonomicky konkurenceschopnější a sociálně soudržnější Evropy, ve které budou její obyvatele využívat dobrou kvalitu života, vyžaduje zdroje, pozornost a adekvátní podpůrnou politiku.

Cestovní ruch je komplexní fenomén, jehož rozvoj a organizace jsou ovlivňovány širokou škálou různých faktorů. Komise vybrala deset z nich, které považuje za důležité z hlediska trvale udržitelného rozvoje cestovního ruchu dostupného všem.

Mezi tyto faktory patří:

- účastníci cestovního ruchu
- zaměstnanost
- podnikání
- sociální soudržnost
- stabilita
- kulturní dědictví

²⁰ Stanovisko Evropské ekonomické a sociální komise k Sociálně udržitelnému cestovnímu ruchu pro všechny ze dne 29.10.2003. in: http://eescopinions.eesc.europa.eu/viewdoc.aspx?doc=\\esppub2\esp_public\ces\int\int173\en\ces13842003_ac_en.doc

- přístupnost pro osoby s postižením
- životní prostředí
- mír a solidarita
- úloha různých subjektů.

Dokument definuje podstatu cestovního ruchu pro všechny jako vytvoření filozofie a procesu za účelem dosažení univerzální dostupnosti prostředí, produktů a služeb, které nejsou diskriminační, ale jsou bezpečné, zdravé, funkční, srozumitelné a estetické.

Evropská komise považuje implementaci principů cestovního ruchu pro všechny za výzvu a příležitost pro průmysl cestovního ruchu v oblasti získávání nových zákazníků/hostů z různých kultur, věkových kategorií, s různými schopnostmi a preferencemi, pokud jde o rekreaci a kulturní vyžití.

Průmysl cestovního ruchu musí vytvořit takové nástroje a strategie, které mu umožní využít této příležitosti v konkurenčním prostředí a nabízet služby přizpůsobené rozmanitosti své klientely. V zájmu podpory průmyslu cestovního ruchu v oblasti rozvoje cestovního ruchu pro všechny dokument obsahuje bližší charakteristiku uvedených deseti aspektů trvale udržitelného cestovního ruchu a návrh jednoho sta iniciativ, které jsou východiskem pro konkrétní aktivity. Komise pro dopravu a cestovní ruch Evropského parlamentu předložila Zprávu o nových perspektivách a nových výzvách pro udržitelný evropský cestovní ruch²¹, která byla přijata usnesením Evropského parlamentu v červenci 2005. V usnesení se konstatuje, že každý evropský občan má právo být účastníkem cestovního ruchu a tudíž je potřeba přijmout vhodná opatření, která by zajistila, aby uživatelé se zvláštními potřebami mohli toto právo využívat. Evropský parlament v této souvislosti vyzval Komisi, aby předložila podobný podnět za účelem zajištění dostupnosti podniků, zařízení, služeb a tras cestovního ruchu a volného času pro osoby s omezenou pohyblivostí a zajistila, aby měly dostatečnou reklamu. Usnesení také zdůrazňuje význam přijetí vhodných opatření k vyškolení pracovníků, kteří přijímají starší a postižené

²¹ Zpráva o nových perspektivách a nových výzvách pro udržitelný evropský cestovní ruch. Výbor pro dopravu a cestovní ruch Evropského parlamentu, ze dne 15. 7. 2005.

účastníky cestovního ruchu a pomáhají jim, jakož i nutnost pomoci s přípravou a rozesláním propagačních materiálů, k nimž budou mít tyto skupiny uživatelů přístup.

V Stanovisku na téma Politika cestovního ruchu v rozšířené EU, které vydala v říjnu 2005 Evropská hospodářská a sociální komise²² se uvádí, že zajištění dostupnosti cestovního ruchu pro všechny je výzvou, před kterou není možné uhýbat. Cestovní ruch je právem každého jednotlivce a to i za předpokladu, že trpí nějakým postižením. Komise navrhla kampaň na podporu cestovního ruchu v rozšířené Evropě se zaměřením zvláště na děti a mládež a starší osoby a důchodce.

Tatáž Komise vypracovala v roce 2006 Stanovisko k tématu Sociálního cestovního ruchu²³, ve kterém analyzuje jeho původ, vývoj a současnou situaci v Evropě, zkušenosti různých členských států a hodnoty, které představuje. Stanovisko také obsahuje konkrétní doporučení veřejným a soukromým institucím pro zlepšení sociálního cestovního ruchu v Evropě a jeho zpřístupnění pro všechny. Komise považuje sociální cestovní ruch za nedílnou součást evropského modelu cestovního ruchu.

Vycházejíc z premisy, že cestovní ruch je obecným právem, které by mělo být přístupné každému, definuje Komise podmínky, které musí být splněny pro to, aby se jednalo o sociální cestovní ruch následovně:

- skutečné životní okolnosti jsou takové, že je zcela nebo částečně nemožné plně realizovat právo na cestovní ruch - důvodem může být ekonomická situace, fyzické nebo mentální postižení, osobní nebo rodinná izolace, snížená pohyblivost, geografické obtíže a celá škála důvodů, které nakonec představují skutečnou překážku;
- někdo – ať veřejná nebo soukromá instituce, společnost, odborová organizace nebo prostě jen organizovaná skupina lidí – se rozhodne podniknout kroky k překonání nebo omezení překážky, která dané osobě brání realizovat její právo na cestovní ruch;
- tyto kroky jsou účinné a skutečně pomohou skupině lidí účastnit se cestovního ruchu způsobem, který respektuje hodnoty udržitelnosti, dostupnosti a solidarity.

²² Stanovisko Evropské hospodářské a sociální komise na téma Politika cestovního ruchu v rozšířené EU (2005/C 255/02) ze dne 14. 10. 2005.

In : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:255:0014:0021:EN:PDF>

²³ Stanovisko Evropské hospodářské a sociální komise k tématu Sociální cestovní ruch v Evropě (2006/C 318/12) ze dne 14. 9. 2006.

In : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:318:0067:0077:EN:PDF>

Uvedený dokument definuje i zásady a podmínky sociálního cestovního ruchu a jeho řízení:

- základním cílem sociálního cestovního ruchu je zvýšení dostupnosti cestovního ruchu pro všechny, pro které je účast na cestovním ruchu obtížná;
- je otevřený širokému spektru lidí, různým formám řízení a subjektům realizujícím sociální cestovní ruch;
- segmenty, pro které je sociální cestovní ruch určen, jsou řádně definovány, a to z hlediska: příslušnosti k sociální vrstvě, věkové skupině, postižení apod., přičemž vždy musí být splněno kritérium nediskriminace na základě rasy, kultury nebo sociální situace;
- iniciativy a cíle sociálního cestovního ruchu jsou humanistické, vzdělávací, kulturní a týkají se rozvoje člověka obecně;
- hospodářská činnost je transparentní, se zisky omezenými na úroveň potřebnou ke splnění sociálních cílů;
- produkt cestovního ruchu v sobě zahrnuje přidanou hodnotu;
- cestovní ruch je integrován do místního prostředí trvale udržitelným způsobem;
- způsob řízení lidských zdrojů podporuje uspokojení z práce a zaměřuje se na kvalitu podmínek zaměstnanosti v organizacích sociálního cestovního ruchu.

Dokument zobecňuje tři základní společné aspekty rozvoje sociálního cestovního ruchu v různých členských státech EU, a to:

- skutečnou možnost mít volný čas na dovolenou;
- finanční schopnost cestovat;
- existenci způsobu, struktur nebo nástrojů, který tato práva v praxi zpřístupní.

Sociální cestovní ruch v této souvislosti zahrnuje všechny cesty a činnosti organizované odborovými organizacemi, organizované z rodinných důvodů, náboženských důvodů, organizované podniky pro jejich zaměstnance, organizované veřejnými institucemi, pro zdravotně postižené lidi, mladé lidi nebo starší občany s nízkými příjmy apod.

Nejefektivnějším způsobem rozvoje cestovního ruchu pro všechny je partnerství veřejného a soukromého sektoru v destinaci přičemž je kladen velký důraz na celkovou kvalitu primární i sekundární nabídky cestovního ruchu.

Rozvoj cestovního ruchu pro všechny vytváří podnikatelské příležitosti, snižuje, případně úplně odbourává sezónní výkyvy ve využití destinace cestovního ruchu, čímž přispívá i k vytváření nových stabilních pracovních míst v destinaci.

Sociální cestovní ruch přináší evropské společnosti hodnoty, ke kterým patří:

- uspokojení účastníků cestovního ruchu nikoli jen prostřednictvím přímé činnosti spojené s dovolenou, ale i díky „zvláštní“ povaze této činnosti ve volném čase;
- lidský rozměr a hodnoty činnosti;
- zlepšení pohody a osobní rozvoj účastníků cestovního ruchu i obyvatel hostitelské destinace;
- rentabilita a ekonomický zisk průmyslu cestovního ruchu, zejména díky prodloužení hlavní sezóny;
- výhody z vytvoření stabilní a kvalitní zaměstnanosti po dobu celého roku;
- zajištění udržitelnosti v cílových destinacích;
- zlepšení místního životního prostředí a jeho přírodních a sociálních zdrojů, jakož i kulturního dědictví;
- rozšíření znalostí a výměny informací mezi zeměmi EU.

Dle daného dokumentu, uvedený soubor hodnot spolu s úspěchy, kterých již sociální cestovní ruch dosáhl, přispívá ke kladnému obecnému hodnocení sociálního cestovního ruchu v Evropě. Důležitým znakem rozvoje cestovního ruchu pro všechny je uplatňování koncepce udržitelného rozvoje spolu s důrazem na rentabilitu a zisk subjektů průmyslu cestovního ruchu v destinaci za současného posilování ekonomické a sociální stability jeho obyvatel. Interakce domácích obyvatel s účastníky cestovního ruchu přispívá k jejich vzájemnému poznání, porozumění a toleranci.

V této souvislosti je důležitým dokumentem **Agenda pro udržitelný a konkurenceschopný evropský cestovní ruch, přijata Komisí evropských společenství**²⁴ v říjnu 2007. Agenda vznikla z iniciativy Evropské hospodářské a sociální komise a vychází z dokumentu Politika cestovního ruchu v rozšířené EU. Dokument zdůrazňuje, že vytváření správné rovnováhy mezi potřebami přírodního a kulturního prostředí, příznivými podmínkami pro účastníky cestovního

²⁴ Agenda pro udržitelný a konkurenceschopný evropský cestovní ruch KOM(2007) 621. Komise evropských společenství ze dne 19. 10. 2007.

In: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0621:FIN:CS:DOC>

ruchu, rozvojem a konkurenceschopností destinací cestovního ruchu a podniků vyžaduje integrovaný a ucelený přístup politiky, kdy všechny zúčastněné strany sdílejí stejné cíle. V Agendě jsou definovány zásady pro dosažení konkurenceschopného a udržitelného cestovního ruchu, a to:

- přijmout holistický a integrovaný přístup – při plánování a rozvoji cestovního ruchu je zapotřebí vzít v úvahu všechny jeho mnohostranné dopady, přičemž by cestovní ruch měl být dobře vyvážený a propojený s celou řadou činností, které mají vliv na společnost a životní prostředí;
- plánovat dlouhodobě – udržitelný rozvoj znamená starat se o potřeby budoucích generací stejně jako o potřeby naše, což vyžaduje schopnost udržovat činnosti v čase;
- dosáhnout vhodného tempa a rytmu rozvoje – úroveň, tempo, forma a druh rozvojových činností by měly odrážet a respektovat charakter, zdroje a potřeby hostitelských komunit a destinací;
- zapojit všechny zúčastněné strany – udržitelný přístup vyžaduje širokou a aktivní účast všech zúčastněných stran na rozhodování i praktické aplikaci všech činností;
- využívat co nejlépe dostupné znalosti – politika rozvoje jakož i jednotlivé činnosti by měly být podloženy informacemi, a to z nejnovějších a nejkvalitnějších dostupných zdrojů, které by se měly sdílet v rámci celé Evropy;
- minimalizovat a řídit rizika – prevence v zájmu odvrácení škod na životním prostředí případně společenských škod;
- promítnout dopady do nákladů (uživatel a znečišťovatel platí) – ceny by měly odrážet skutečné náklady spojené nejen s poskytováním služeb a výrobou, ale i s využíváním přírodního prostředí v destinaci;
- kde je to vhodné, stanovit a respektovat meze – je zapotřebí rozpoznat kapacitu jednotlivých destinací a jejich širšího okolí a tam, kde je to potřebné, rozvoj cestovního ruchu omezit;
- provádět nepřetržité sledování – udržitelnost znamená především porozumět dopadům rozvoje cestovního ruchu a schopnost neustále reagovat na nové skutečnosti tak, aby bylo možné provést nezbytné změny a zlepšení.

Dostupnost nabídky má vliv na počet účastníků cestovního ruchu v Evropě, jakož i na kvalitu destinací a produktu cestovního ruchu. Zpřístupněním cestovního ruchu pro všechny se zabývá **Evropský svaz pro dostupný cestovní ruch (ENAT)**²⁵, který chce tento cíl dosáhnout:

- podporou výměny zkušeností a spolupráce představitelů různých sektorů v této oblasti;
- podporou širšího povědomí a porozumění potřebám přístupnosti ve všech oblastech spojených s cestovním ruchem v Evropě;
- podporou rozvoje a šíření dobrých příkladů z praxe;
- rozvojem poznatků a odborných znalostí v oblasti přístupnosti evropského cestovního ruchu;
- vytvořením platformy pro všechny, kteří podporují přístupnost cestovního ruchu, a tuto filozofii následně reprezentuje napříč Evropou v těch národních institucích a organizacích, které mají přímý vliv na cestovní ruch.

ENAT aktivně napomáhá k vytvoření Evropy, jako přístupné destinace pro všechny, destinace, kde se mohou všichni účastníci cestovního ruchu pohybovat svobodně, užívat si nových zkušeností a kde si mohou být jisti, že jim budou poskytnuty služby, které potřebují a očekávají. Zpřístupnění cestovního ruchu by mělo být prioritou pro dobro všech jeho účastníků i pro dlouhodobou udržitelnost cestovního ruchu v Evropě.

1.4.1 Formy cestovního ruchu pro všechny dle jednotlivých segmentů

Účastníky forem cestovního ruchu pro všechny je možné rozdělit do následujících segmentů:

- mládež
- rodiny s nízkými příjmy
- zdravotně handicapovaní
- senioři.

²⁵ Viz blíže: <http://www.accessibletourism.org/>

Cestovní ruch mládeže je fenomén, který byl silně ovlivněn mládežnickým hnutím po II. světové válce. V současnosti mládež (mladí lidé ve věku od 15 do 25 let) reprezentují, dle statistik UNWTO, více než 20 % mezinárodního cestovního ruchu.²⁶ Vzhledem k výše uvedenému, novým trendem musí být vytváření specifických produktů pro tento segment, které budou vyžadovat vlastní image a specifický marketing. Poskytování slev bude důležité i nadále, ale pouhé slevy pro zvýšení podílu tohoto segmentu na účasti na cestovním ruchu nebudou dostačující. Cestovní ruch mládeže ovlivňuje zejména nedostatek vhodných služeb od dopravy až po různé dodavatele a také snížení podpor v oblasti vzdělávání.

Cestovní ruch mládeže má dva aspekty, a to kvalitativní a kvantitativní. Z hlediska kvalitativního jde o kvalitu, bezpečnost, flexibilitu a dostupnost. Z hlediska kvantitativního jde o nárůst počtu účastníků cestovního ruchu z řad mládeže, jejich podíl na mezinárodním cestovním ruchu i na výdajích na cestovní ruch.

Základními charakteristikami cestovního ruchu mládeže jsou flexibilita, schopnost uspokojit různorodé potřeby mladých lidí, efektivita nákladů při dodržení kvality i při nízkých cenách, bezpečnost především pro smíšené skupiny teenagerů, dodržení sanitárních standardů, pozitivní atmosféra – mladí lidé se musí cítit uznáni a mezi všemi zúčastněnými stranami musí být důvěra. Důležitou úlohu v cestovním ruchu mládeže hraje mezinárodní studentská identifikační karta (ISIC), která je mezinárodní studentskou kartou využívanou všemi studenty, kteří mají rádi dobrodružství, cestování a objevování nových věcí. Tato karta je nabízena studentům ve 106 zemích světa a umožňuje získání slev na dopravu, na vstupy do muzeí a historických budov, na účast na rekreačních aktivitách, na ubytovací a stravovací služby, na nákup suvenýrů apod.

Nejčastějšími formami cestovního ruchu mládeže jsou:

- jazykové kurzy v zahraničí – cílem těchto cest je naučit se nebo zdokonalit se v cizím jazyce v zemi, kde se tímto jazykem mluví;
- specializované krátkodobé pobyty v zahraničí – cílem pobytů je zdokonalit se v cizím jazyce;
- výměnné pobyty nebo programy v rámci středních škol - účastníky jsou studenti středních škol, kteří v rámci pobytu bydlí v rodinách svých kolegů v zahraničí často i 6 měsíců v roce;

²⁶ Viz blíže: www.unwto.org.

- praxe – účastníky jsou vysokoškolští studenti, kteří praxi vykonávají v rámci prázdnin;
- odborná praxe – účastníky jsou studenti, kteří vykonávají praxi jako část svého studia v podnicích v zahraničí a tato praxe se jim započítává do studia;
- au pair programy – jsou vynikající možností vyzkoušet rodinný život v zahraničí a účastníci těchto programů obvykle vykonávají činnosti jako hlídání dětí, pomoc s domácími pracemi, přičemž zároveň studují nebo se zdokonalují v cizím jazyce;
- pracovní tábory – organizují je organizace zabývající se dobrovolnickou činností, přičemž dobrovolníci obvykle pomáhají renovovat nebo stavět domy, vykonávají sociální, kulturní nebo archeologické aktivity. Účast v táboře obvykle vyžaduje základní znalosti anglického jazyka a často je limitována věkem.

Cestovní ruch rodin s dětmi vyžaduje specifické ubytovací, stravovací a rekreační služby včetně speciálních cen, které vyhovují potřebám a požadavkům tohoto segmentu. Současná skladba rodin je různá, existují klasické rodiny s oběma rodiči a dětmi, rodiny, kde děti vychovává jeden z rodičů a tzv. patchwork families, tj. rodiny složené ze dvou cizích rodin (po rozvodu původních rodin se následně vytvoří nová rodina, kde žijí společně děti ze všech původních rodin). Také se zvyšuje počet rodin, kde rodiče žijí ve volném svazku, případně v oddělených domácnostech. Důležitou charakteristikou je i klesající počet dětí v rodině a narůstající počet strašících rodičů, kdy se s narozením potomků čeká až do vyřešení kariérového postupu.²⁷

Nejdůležitějšími faktory, které ovlivňují účast rodin s dětmi na cestovním ruchu jsou:

- příjmy, které jsou často limitované v důsledku splácení úvěrů, mateřské dovolené apod.;
- volný čas, který je limitován počtem dnů dovolené pracujících rodičů a prázdninami;
- věk dětí, který limituje nejen výběr cílové destinace a zařízení cestovního ruchu, ale také rozsah využívaných služeb;
- bezpečnost;
- klid a ticho;
- hodnota za peníze (value for money)- vzhledem k často omezenému rozpočtu a skutečnosti, že v souvislosti s prázdninami dětí většina rodin cestuje v hlavní sezoně (i když stále častěji

²⁷ Viz blíže: http://www.tourismtrade.org.uk/Images/Family%20Tourism_tcm12-16799.pdf

rodiče své děti omlouvají z vyučování z důvodu účasti na cestovním ruchu mimo hlavní sezony);

- využití volného času dětí, atraktivita a aktivity nabízené destinací;
- prostředí příjemné pro rodiny s dětmi, tj. nabídka přebalovacích místností pro děti, nabídka dětského menu nebo možnost objednání dětských porcí, postýlky, vysoké stoličky pro děti ke stolům, dětská hřiště apod.;
- ubytování s možností přípravy jídel, případně alespoň s možností uvařit čaj a ohřát lahvičky s jídlem;
- čistota a hygiena ubytovacích a stravovacích zařízení, zdravá jídla;
- stupeň jednoduchosti cestování tzv. „easy travel“, protože rodiny s dětmi preferují nekomplikované cesty do méně vzdálených destinací
- jistota dobrého počasí, nebo možnost využití různých zařízení a aktivit při špatném počasí;
- postoj dětí a jejich potřeby, protože rodiče jsou obvykle spokojeni, když jsou spokojeni jejich děti.

Rodiče se při plánování účasti na cestovním ruchu často cítí v rozpacích, protože by na jedné straně chtěli prožít volný čas ve společnosti svých dětí a zároveň by si potřebovali od nich odpočinout. V této souvislosti je často důležitým požadavkem tohoto segmentu služba hlídání dětí a vhodné animační činnosti, které zaujmou děti a rodiče si tak mohou vyčlenit čas pro sebe.

Nejčastějšími formami cestovního ruchu rodin s dětmi jsou:

- venkovský cestovní ruch;
- návštěva městských center, hlavně kvůli sportovním a kulturním akcím;
- rekreační cestovní ruch;
- dobrodružní cestovní ruch;
- jednodenní výlety za různým účelem;
- skupinové pobyty organizované podniky či institucemi, odborovými organizacemi.

Zdravotně handicapovaní účastníci cestovního ruchu své potřeby a požadavky podřizují těžkostem, kterým čelí díky svého handicapu. V souvislosti s jednotlivými handicapy můžeme mluvit o následujících podsegmentech:

- lidé s handicapem mobility - na kolečkovém křesle nebo s limitovanou schopností hybnosti;
- lidé se sensorickým handicapem – se ztrátou nebo omezením zraku a sluchu;
- lidé s mentálním handicapem – s těžkostmi v učení a s Downovým syndromem;
- lidé s jiným typem handicapu – s alergiemi, diabetem, respiračními problémy, růstovými problémy apod.

UNWTO definuje zdravotně handicapovaného člověka jako člověka, kterého fyzická nebo mentální integrita je částečně nebo úplně redukována, a to od narození nebo na základě postupujícího věku, nemoci nebo nehody do té míry, že jeho samostatnost, schopnost navštěvovat školu nebo pracovat je narušena.²⁸

Na handicapované lidi se stále ještě nepohlíží tak, jako na jiné zákazníky/hosty. Častokrát se očekává, že oni sami naleznou řešení, jak se zúčastnit cestovního ruchu bez toho, aby se uvažovalo, jak jim vytvořit podmínky. Někdy si dokonce musí „vynutit“, aby jim bylo dovoleno stát se účastníkem cestovního ruchu.

Prostor pro cestovní ruch zdravotně handicapovaných lidí se naštěstí dnes již zvětšuje v souvislosti s následujícími faktory:

- počet lidí s handicapem je vysoký, a tak je vysoký i počet potenciálních účastníků cestovního ruchu;
- handicapovaní lidé obvykle cestují s přáteli, rodinnými příslušníky nebo sociálními pracovníky, a tak se počet potenciálních účastníků cestovního ruchu může lehce zdvojnásobit;
- handicapovaní lidé se díky informačním technologiím dostávají snáze k informacím a mohou si tak lehčeji svou účast na cestovním ruchu zorganizovat;
- handicapovaní lidé mohou cestovat kdykoliv i mimo hlavní sezony, což umožňuje celoroční využití jednotlivých zařízení i destinace cestovního ruchu jako celku;

²⁸ Viz blíže: www.unwto.org

- handicapovaní lidé si obvykle rezervují své pobyty dopředu a vytvářejí tak určitou jistotu pro zařízení cestovního ruchu.

Nejčastějšími formami cestovního ruchu lidí s handicapem jsou:

- poznávací cestovní ruch;
- okružní plavby lodí;
- rekreační cestovní ruch v přímořských letovištích;
- zdravotní a lázeňský cestovní ruch, a to za účelem preventivní nebo regenerační lázeňské léčby;
- kulturní cestovní ruch, směřující především do hlavních měst Evropské unie;
- náboženský cestovní ruch za účelem návštěv poutnických míst;
- okružní plavby;
- nákupní cestovní ruch do okolních zemí.

Senioři již dnes tvoří výrazný rostoucí potenciál trhu. U tohoto segmentu je předpokládán růst počtu účastníků cestovního ruchu, ale i nárůst cestovních výdajů. Z pohledu výdajů rodin seniorů patří v Evropské unii výdaje na cestovní ruch na první místo. Odhaduje se, že v roce 2050 světové výdaje na cestovní ruch seniorů dosáhnou částky 2 mld. USD. Tento trend úzce souvisí s prodlužujícím se věkem, příjmovými možnostmi seniorů a v neposlední řadě i se zvyšující se kulturou cestování.

V souvislosti s rozdíly ve věku můžeme seniory rozdělit následujících podsegmentů:

mladší senioři (50 – 64 let)

starší senioři (65-70 let)

veteráni (nad 70 let).

Ve svém tzv. **Lisabonském dokumentu o seniorské turistice**²⁹ UNWTO vyzývá, aby profesionálové v cestovním ruchu vyvíjeli programy pro seniorský cestovní ruch. V rámci těchto programů je nutné zajišťovat lepší bezpečnost, zdravotní služby, styk s místními komunitami, kulturní vyžití, aktivity v přírodě, strukturované společenské aktivity, adekvátní prostory k tělesnému cvičení a pravdivé a jasné informace.

Z hlediska průmyslu cestovního ruchu je výhodou uvedeného segmentu disponibilní fond volného času a flexibilita, jakož i ochota cestovat mimo hlavní sezonu. Senioři jsou obvykle ochotni zaplatit za kvalitní služby. Pobyty si rezervují dopředu a vytvářejí tak určitou jistotu pro zařízení cestovního ruchu. Očekávají však bezpečnost, komplexnost služeb a nestresující prostředí.

Dle rakouského experta R. Zinella, tak, jak jej cituje G. M. S. Dann, senioři sami sebe nepovažují za staré lidi. Na základě výzkumu bylo zjištěno, že senioři si myslí, že vypadají o 8 let mladší a cítí se o 14 let mladší než je jejich skutečný věk. Posunuly se i jejich hodnoty od tradičních (rodina, práce) k seberealizaci a zábavě.³⁰ V této souvislosti je nasnadě, že vyžadují citlivé jednání.

Účast na cestovním ruchu ve velké míře přispívá ke zmírnění negativních aspektů vyššího věku a ke zkvalitnění života seniorů. V rámci účasti na cestovním ruchu kromě péče personálu zařízení cestovního ruchu nacházejí senioři příležitosti pro navázání nových přátelských vztahů a možnosti k seberealizaci.

²⁹ Viz blíže: www.unwto.org

³⁰ Viz blíže: Dann, G. M. S.: Senior Tourism. In: Annals of Tourism Research. Ročník 28, 1/ 2001, str. 235-238

Vzhledem k tomu, že účast seniorů na cestovním ruchu je závislá i na jejich příjmech, je potřebné uvést, že citlivě reagují především na růst cen bydlení a služeb s ním spojených, jakož i na růst cen potravin a pozitivně reagují na poskytování slev.

Z hlediska chování je možné seniory rozdělit do dvou skupin, a to:

- dynamičtí senioři, kteří jsou je dobře trénovaní, nevyžadují žádný zvláštní režim, ale často přeceňují své síly
- pasivní senioři, kteří jsou zvyklí na ohledy nebo pomoc při namáhavém programu a také ji vyžadují.

Při nabídce služeb seniorům je nutno respektovat pohodlí při dopravě i ubytování (1-2 lůžkové pokoje) a respektovat menší přizpůsobivost při stravování a denním režimu. Ve skupině seniorů je vhodná přítomnost lékaře.

Nejčastějšími formami cestovního ruchu seniorů jsou:

- rekreační cestovní ruch v přímořských letovištích;
- zdravotní a lázeňský cestovní ruch, a to za účelem preventivní nebo regenerační lázeňské léčby, případně za účelem vykonání lékařského zákroku (i z oblasti plastické chirurgie) ;
- sportovní cestovní ruch, především pěší turistika;
- kulturní cestovní ruch, směřující především do hlavních měst Evropské unie;
- poznávací cestovní ruch, obvykle realizovaný jako autokarový zájezd;
- dobrodružné cesty do vzdálených míst s cílem užít si život;
- okružní plavby;
- náboženský cestovní ruch, obvykle v rámci poutních akcí;
- nákupní cestovní ruch do okolních zemí.

1.4.2 Potřeby a specifika jednotlivých segmentů – účastníků cestovního ruchu pro všechny

Touha účastnit se cestovního ruchu - reálná, nebo jen potenciální, je příznačná pro všechny uvedené segmenty. Je to možnost relaxace, možnost být s rodinou, přáteli, ale je to i možnost poznat nová místa, či určitý způsob prožití dobrodružství. Stává se však i to, že handicapovaní

lidé v rámci své dovolené čelí situacím, které promění zkušenost v neočekávané dobrodružství, kterého výsledek je těžké předvídat a jenom díky jejich schopnosti se adaptovat nedojde k vážnějším problémům.

Potřeby a požadavky uvedených segmentů cestovního ruchu je možné rozdělit dle časového úseku, ve kterém se, vzhledem k účasti na cestovním ruchu, nacházejí:

- před účastí na cestovním ruchu;
- v rámci účasti na cestovním ruchu;
- po účasti na cestovním ruchu.

Fáze před účastí na cestovním ruchu zahrnuje všechny potřebné přípravné práce a organizaci, které účasti předcházejí, a to především přímé a nepřímé získávání informací ohledně přístupnosti destinace a zařízení cestovního ruchu, poskytovaných službách apod.. Přímé informace jsou získávány potenciálním účastníkem cestovního ruchu ze zdrojů jako internet, specializované knižní publikace, zkušenosti rodiny a známých, přátel, kolegů apod.. Lidé se specifickým handicapem pak často získávají informace od zaměstnanců cestovních kanceláří a agentur. Jde především o informace týkající se šířky dveří, stavu chodeb, chodníků, přístupových cest, speciálních stravovacích možností. Tyto informace obvykle nejsou obsaženy v knižních průvodcích. Zaměstnanci cestovních kanceláří však často nejsou schopni na podobné dotazy klientů adekvátně odpovědět částečně proto, že se s podobným dotazem nikdy předtím nesešli a nechápou problém klienta, případně nedokáží najít potřebnou informaci.

Nepřímé informace získává účastník cestovního ruchu od organizací, svazů sdružení apod. V této souvislosti je velmi důležitá informovanost a důvěryhodnost informačního zdroje.

Cestovní kanceláře či organizace nabízejí balíčky služeb pro lidi se specifickými požadavky, které garantují adekvátní stupeň asistence a bezpečí, a to jak v destinaci a v zařízeních cestovního ruchu, tak i při organizaci aktivit a programu v rámci účasti na cestovním ruchu.

V rámci fáze účasti na cestovním ruchu je prvním důležitým aspektem uspokojení potřeb a požadavků týkajících se možnosti dopravy do a v rámci destinace, následně stravovacích a ubytovacích služeb, využití zdrojů destinace a účasti na aktivitách, které nabízí. V této fázi je nejvíce výrazný případný nesoulad mezi informacemi získanými v první fázi a skutečností zjištěnou po příjezdu do destinace.

Výběr způsobu dopravy do cílové destinace je spojen s možnostmi, jaké dopravní prostředky jsou k dispozici a s potřebami účastníka cestovního ruchu, přičemž je nabídka různých způsobů dopravy přímo úměrná významu a velikosti dané destinace. Obvykle jenom velká vlaková nádraží a velká letiště mají možnosti a jsou připravena personálně a materiálně uspokojit specifické potřeby účastníků cestovního ruchu jakými jsou například zdvižné plošiny, speciální místnosti, kolečková křesla, asistenční služby apod. Vzhledem k výše uvedenému je pro lidi se specifickými potřebami nutné věnovat plánování a logistice nastupování a vystupování, nalodění a vylodění často více času a tyto činnosti jsou často pro uvedené segmenty ponižující zkušeností.

Uvedené segmenty obvykle potřebují lékařskou pomoc, berou si sebou specifické přístroje nebo zvířata na své cesty. Patří sem kolečkové křeslo (invalidní vozík), podhlavníky a prostěradla proti proleženinám, testovací soupravy pro diabetiky, inzulínové pumpy a sety, léky proti alergiím, vodící psy, jídlo složené ze specifických ingrediencí pro různé diety, dětské kočárky, pleny, ohřívače lahvíček apod., a tak během cesty vyžadují i specifické služby nebo specifický způsob nakládání s nimi.

Důležitou součástí cestování účastníků cestovního ruchu je vybavení koupelen a toalet. Především dopravní prostředky jako vlaky a letadla často nemají adekvátní hygienicky akceptovatelná zařízení.

V případě, že účastník cestovního ruchu musí na cestu do destinace využít více forem dopravy a dopravních prostředků, musí být tyto schopny poskytnout požadovanou kvalitu a vybavení.

Účastníci cestovního ruchu, kteří mohou pro svou cestu do a v rámci cílové destinace používat svůj vlastní dopravní prostředek, vyžadují služby s tím spojené, tj. čerpací stanice se službou pro handicapované, toalety pro handicapované, přebalovací pulty pro rodiny s dětmi, možnost ohřát lahvičky s jídlem, dostatek odpočívadel apod.

Především vizuálně handicapovaní lidé jsou velice citliví vůči možnému nebezpečí a vyžadují zabezpečení vyššího stupně bezpečnosti včetně rychlého přístupu k pomoci při výskytu nebezpečné situace např. prostřednictvím SOS telefonních stanic podél dálnic apod.

Účast na cestovním ruchu je často determinována i parkovacími místy, umístěním vchodu do ubytovacích, stravovacích a jiných zařízení, možností bezbariérového přístupu, stavem cest a chodníků, množstvím přehledných informačních symbolů, způsobem ovládání výtahu (např. pro nevidomé), či možností pronajmutí si pokoje propojeného s pokojem pečovatelské služby či doprovodu.

Velmi důležitým aspektem je bezpečnost. Informace ohledně bezpečnosti, únikových cest či pravidel chování se v případě nebezpečné situace, či stavu nouze musí být na dostupném místě a pochopitelné pro všechny.

Pro možnost cestovat je pro některé z uvedených segmentů nevyhnutelné, aby ubytovací zařízení akceptovalo zvířata na pokojích, především vodící psy, bez kterých jejich majitel není schopen se správně orientovat.

Především ubytovací zařízení si musí uvědomit, že k potřebám a požadavkům těchto segmentů často patří možnost pronajmout si specifické zařízení, např. kolečkové křeslo (invalidní vozík), masážní křeslo, dětskou postýlku, případně speciální asistenční službu – zdravotní sestru, hlídání k dětem, eventuálně rychlý přístup k zdravotnické a lékařské starostlivosti.

Rodiny s dětmi často využívají kempinkové kapacity, kde bydlí ve stanech, chatkách nebo karavanech. V této souvislosti je potřebné, aby kempinky byly vybaveny dostatečným počtem sprch, toalet, kuchyněk a dalšími zařízeními, která jsou nevyhnutelná pro pobyt v destinaci. Samozřejmě musí být dodržování hygienických standardů a norem.

V průběhu svého pobytu v destinaci se účastníci cestovního ruchu chtějí zúčastňovat různých aktivit. To vyžaduje, aby personál zařízení cestovního ruchu byl připraven při těchto aktivitách asistovat, aby byl proškolen a dokázal zabezpečit bezpečnost hostů.

V rámci prohlídek hradů, zámků, muzejních a galerijních sbírek apod. se návštěvníkům dostává obvykle jen ústního výkladu. Lidé se senzorickými handicapami by měli mít možnost prohlídky absolvovat v plné kvalitě. K tomu je zapotřebí školený personál schopný podat výklad např. posunkovou (znakovou) řečí, optický panel s informacemi, informace přístupné v Braillově písmu apod. Pro pohybově, zdravotně či věkem handicapované je potřeba vytvořit prostor pro odpočinek, například lavičky, příležitostné židle apod.

V destinacích, kde je hlavním motivem účasti koupání, by měly hotely mít k dispozici speciální křesla pro imobilní hosty, která jim umožní přístup do vody.

V případě, že ubytovací zařízení disponuje vnitřním nebo vnějším bazénem, mělo by mít k dispozici speciální zdvižní křeslo, pomocí kterého mohou handicapovaní hosté těchto bazénů využít.

Fáze po účasti na cestovním ruchu zahrnuje hodnocení pobytu účastníky cestovního ruchu, jakož i aktivity destinace nebo zařízení cestovního ruchu za účelem zjištění spokojenosti s pobytem.

Účastníci cestovního ruchu obvykle hodnotí:

- kvalitu pohostinnosti;
- hodnověrnost informací;
- možnost získat informace v cílové destinaci;
- přístupnost zařízení cestovního ruchu, dopravních prostředků, kulturních památek apod.

Nespokojenost účastníka cestovního ruchu se službami v destinaci závisí na způsobu a rychlosti řešení případných reklamací v době pobytu. Když tyto nebyly vyřešeny v souladu s jeho očekáváním, po návratu do svého domova ve stížnostech pokračuje a vyžaduje vrácení peněz.

2 Uplatňování cestovního ruchu pro všechny

Cestovní ruch pro všechny je možné považovat nejen za příležitost pro průmysl cestovního ruchu, ale i za určitý projev sociální odpovědnosti firem. V této souvislosti je třeba najít efektivní způsoby uplatňování jeho principů v praxi.

Podle P. Neumanna proto, aby destinace cestovního ruchu mohla rozvíjet cestovní ruch pro všechny udržitelně a konkurenceschopně, je třeba dodržet následující pravidla:³¹

- uvědomit si, že cestovní ruch pro všechny je i ekonomickým faktorem;
- uplatňovat principy projektového managementu s jasně vyznačenými odpovědnostmi;
- úzce spolupracovat (networking) v rámci destinace;
- přilákat účastníky cestovního ruchu do destinace;
- vypracovat plán rozvoje pro destinaci;
- uskutečnit analýzu dostupnosti destinace a vytvořit tzv. “mapu dostupnosti”;
- vzdělávat poskytovatele služeb;
- rozvíjet nové projekty a využívat příklady “dobré praxe”;
- rozvíjet nové produkty a jejich marketingem vytvářet dobré vztahy s veřejností a se zákazníky.

2.1 Tvorba vhodných produktů pro jednotlivé segmenty cestovního ruchu pro všechny

Proměna destinace cestovního ruchu na dostupnou pro všechny je dlouhodobý proces, který je možné rozdělit do tří fází:

³¹ Neumann, P.: Tools to improve opportunities in Tourism for All. In: ENAT Tourism for All International Congress, Marina d'Or, 2007

- **startovací fáze** – informování podnikatelů v cestovním ruchu o principech cestovního ruchu pro všechny; hodnocení dostupnosti destinace a definování kroků potřebných ke zpřístupnění destinace; příprava koncepce s definovanými cíly a akčním plánem; příprava a plánování zařízení a způsobu distribuce informací;
- **rozvojová fáze** – zpřístupnění hlavních atraktivit a atrakcí destinace pro všechny; další rozvoj služeb a zařízení; cílená distribuce informací je součástí marketingové strategie;
- **fáze diferenciaci a konsolidace** – k dispozici jsou vysoce kvalitní zařízení a služby pro všechny, které se silně diferencují; nastává specializace na specifické segmenty trhu.³²

Destinace, která se chce zpřístupnit své atraktivitu a atrakce pro všechny, by si měla, v souladu s uvedeným, vybrat pro začátek ten vhodný produkt dle své, již existující primární a sekundární nabídky. V podmínkách České republiky to může být například zdravotně orientovaný cestovní ruch, organizovaná turistika a venkovský cestovní ruch.

2.1.1 Zdravotně orientovaný cestovní ruch a jeho využití v rámci cestovního ruchu pro všechny

Lázně jsou historicky vždy spojeny s existencí **přírodního léčivého zdroje** – minerální vody, peloidů (rašeliny, slatiny či bahna), léčivých plynů či klimatu. Využitelné přírodní léčivé zdroje se vyskytují prehistoricky na mnoha místech světa, přesto se lázeňství rozvíjelo jen v určitých vymezených geografických oblastech a léčebné lázeňství spojené s aplikací lékařských poznatků, je převážně evropskou záležitostí.

V současné době dochází k intenzivnímu rozvoji lázeňství a zájem o tento obor roste jak ze strany podnikatelů, tak i měst a regionů. Jestliže výsledkem minulého vývoje bylo snižování počtu lázeňských míst, v současnosti se naopak setkáváme s obnovou nebo zakládáním nových

³² Economic Impulses of Accessible Tourism for All. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie BMWI (ed.) (2004):Bonn, Dokumentation des BMWA Nr. 526

center lázeňství. Lázně v České republice jako léčebná, ale nově i relaxační zařízení zůstávají součástí veřejné i soukromé ekonomiky, zároveň jsou v souvislosti s procesem globalizace stále více ovlivňovány vnější konkurencí a ekonomickým, společenským i kulturním vývojem v ostatních částech Evropy a světa.

V České republice sociální systém státu zařazuje léčebné lázeňství **do zdravotní péče – léčebné a preventivní**, která je nemocným zcela, nebo částečně hrazena z veřejných zdrojů (povinného zdravotního pojištění - ještě i v roce 2008). Napětí v rozpočtových vztazích České republiky se však v současné době odráží v tendenci snižování výdajů na lázeňskou péči ze strany zdravotních pojišťoven a v přípravách zásadní reformy této oblasti, která počítá alespoň s minimální finanční účastí každého pacienta v lázeňské péči. Od ledna 2008 je tato účast realizována formou poplatku v částce 60,- za osobu a den léčebného pobytu v lázeňském zařízení.

Poskytování lázeňské péče upravují následující právní normy.

Zákon o veřejném zdravotním pojištění č. 48/1997 Sb.

Pokud to zdravotní stav pacienta vyžaduje, podá jeho ošetřující resp. praktický lékař návrh na lázeňskou léčbu zdravotní pojišťovně, u které je pacient přihlášen. V závislosti na aktuálním zdravotním stavu a závažnosti onemocnění je možná buď léčba:

- **komplexní (KLP)** – léčbu, ubytování a stravování hradí zdravotní pojišťovna,
- **příspěvková (PLP)** – léčbu hradí zdravotní pojišťovna, ostatní služby si hradí pacient,
- **pacient – samoplátce** – veškeré výdaje si hradí pacient sám.

Úhrada lázeňské péče se poskytuje z prostředků zdravotního a nemocenského pojištění, sociálního zabezpečení nebo z prostředků ministerstva obrany a ministerstva vnitra. Rozsah úhrady, resp. typ péče závisí na aktuálním zdravotním stavu a závažnosti onemocnění.

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví 58/1997Sb. (tzv. Indikační seznam pro lázeňskou péči o dospělé, děti a dorost) definuje:

- jedenáct skupin onemocnění, při kterých lze aplikovat lázeňskou léčbu (I.- XI.),
- délku léčby (21 až 28 dnů u dospělých, u dětí až 42 dnů),

- typ léčby (KLP, PLP),
- lázeňské místo,
- kontraindikace – stavy, při kterých nelze lázeňskou péči aplikovat.

Lázeňský zákon (zkrácené označení názvu) č. 164/2001Sb., vymezuje především:

- podmínky vzniku a existence lázeňských míst,
- lázeňské statuty,
- pojem přírodní léčivé zdroje (dále PLZ),
- jejich ochranu a využívání,
- pojem lázeňské léčebné zařízení.

Lázeňské místo prohlašuje Vláda České republiky na návrh Ministerstva zdravotnictví, kterému předchází odborný posudek Českého inspektorátu lázní a zřidel.

Lázeňská místa jsou zastoupena ve všech krajích s výjimkou Prahy a Vysočiny (tabulka 4). **K velkým a evropsky známým lázeňským místům** patří lázně v Karlovarském kraji (Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně, Jáchymov), dále Teplice v Čechách, Luhačovice a Jeseník. V těchto centrech se také realizuje naprostá většina lázeňských pobytů cizinecké klientely. Místa mají kromě kvalitní infrastruktury pro lázeňskou péči i velkou nabídku služeb pro volný čas, dobře vybavenou obchodní síť a poskytují možnosti kulturního a sportovního vyžití.

Středně velká lázeňská místa jsou Bechyně, Bělohrad, Bohdaneč, Darkov, Jánské Lázně (světově ojedinělá léčba dětské obrny), Karlova Studánka, Libverda, Poděbrady (unikátní léčebné postupy po infarktu myokardu), Teplice nad Bečvou, Třeboň, Velichovky. V těchto lázeňských místech je podíl cizinecké klientely různý, ale většinou nepřekračuje výrazně 10% všech klientů. Místa poskytují kromě lázeňské péče a v návaznosti na svoji geografickou polohu, možnosti letní i zimní rekreace, poznání kulturních a historických památek a další atraktivitu cestovního ruchu, především pro obyvatele České republiky.

V ostatních - malých - lázeňských místech dominuje léčebná péče poskytovaná klientům zdravotních pojišťoven.

Regionální rozložení lázeňských míst a subjektů v ČR (r.2006)
Tabulka 4

Kraj	Počet lázeňských míst	Počet lázeňských subjektů
Karlovarský	6	31
Ústecký	3	3
Liberecký	2	2
Plzeňský	1	1
Jihočeský	3	5
Středočeský	2	4
Královéhradecký	4	3
Pardubický	1	1
Jihomoravský	2	2
Zlínský	3	8
Olomoucký	6	7
Moravskoslezský	3	3
Praha	0	0
Vysočina	0	0
C e l k e m ČR	36	70

Zdroj: ÚZIS, 2006

Kromě velikosti lázeňského místa a významu pro cestovní ruch, je rovněž důležité jeho **indikační zaměření**. To souvisí s charakteristikou místního využívaného přírodního léčivého zdroje. Nejpočetnější skupinu tvoří lázně, zaměřené na léčbu onemocnění **pohybového ústrojí**, které je u nás nejčastějším onemocněním v dospělé populaci. Zde dominují místa využívající peloidy a radonové vody, ovšem rehabilitační procedury pro pohybový aparát jsou poskytovány i v řadě dalších míst. U těchto indikací je relativně velká konkurence mezi lázeňskými místy. Další často léčeným onemocněním jsou **choroby nervové** - léčí se např. v lázních Jeseník a **oběhové** – např. Poděbrady, Teplice nad Bečvou. Existují však i indikace, které jsou léčeny pouze v několika málo, nebo v jednom lázeňském místě – např. onemocnění močového ústrojí v Mariánských Lázních.

V českém lázeňství můžeme rozlišit klienty podle tří **základních kritérií**:

a) podle způsobu úhrady lázeňské péče

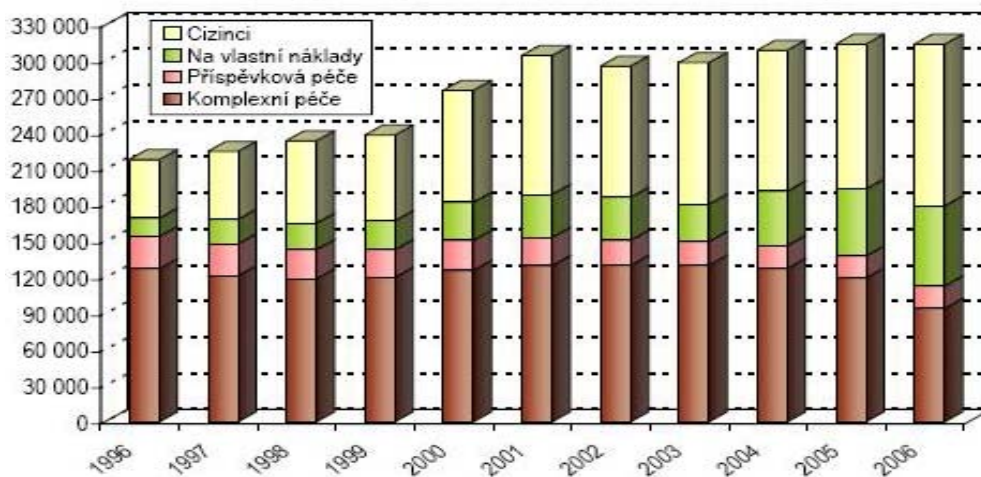
Zde existují tři základní skupiny klientů:

- pacienti vyslaní na léčení zdravotní pojišťovnou – s plnou, či částečnou úhradou z prostředků veřejného zdravotního pojištění,
- čeští samoplátci,
- cizinci – rovněž samoplátci.

V níže uvedeném grafu je charakterizován vývoj těchto skupin lázeňských klientů v průběhu let 1996 – 2006. Jak je z grafu 1 patrné, struktura klientů se v lázeňství dynamicky vyvíjí.

Vývoj počtu pacientů (dospělí, dorost, děti)

Graf 1

Zdroj: ÚZIS, Lázeňská péče 2006

Do konce minulého století převládali v lázních pacienti s úhradou zdravotních pojišťoven – tedy s komplexní a příspěvkovou péčí. Od roku 2001 však lázeňská zařízení usilují o zvýšení podílů českých občanů, kteří přijíždí jako samoplátci většinou na kratší pobyty. Počet klientů, kteří využívají tuto formu, se každoročně zvyšuje díky pestré nabídce rekondičních a relaxačních

pobytů, kterou lázeňská zařízení nabízejí. Při průzkumu, provedeném studenty VŠE Praha, specializace cestovní ruch, v roce 2006, bylo zjištěno, že v České republice je lázeňskými subjekty nabízeno celkem 23 typů různých krátkých komerčních pobytů. Průměrná délka pobytu u **českých samoplátců** byla 7 dnů v r. 2006 a jejich podíl na celkovém počtu lázeňských klientů byl 21%.

Plná úhrada nákladů pobytu je také jediný možný způsob pro **zahraniční klienty** – hradí si sami veškeré poskytnuté služby během celého pobytu a záleží na podmínkách v jejich mateřské zemi, zda obdrží na tuto léčbu příspěvek od zdravotní pojišťovny. U zahraničních klientů je průměrná délka pobytu delší -14,2 dne a jejich zastoupení na celkovém počtu klientů je 42%, což je i v porovnání s lázeňskými velmocemi západní Evropy velmi vysoký podíl (údaje dle ÚZIS – Lázeňská péče 2006). Převážná většina cizinců realizuje své lázeňské pobyty v Karlovarském kraji – až 85% účastníků. Zahraniční klientela vyhledává naše lázně především pro dobré léčebné výsledky.

b) podle charakteru onemocnění

U pacientů, vyslaných do lázní zdravotní pojišťovnou, je sledován charakter onemocnění ve spojitosti s věkem. Tato segmentace má význam jednak z hlediska medicínského – svědčí o vývoji onemocnění v populaci, ale i z hlediska marketingového, neboť naznačuje, která lázeňská místa jsou nejčastěji požadována (s ohledem na indikaci).

c) podle věku

Statisticky jsou rozlišovány dle věku pouze tři skupiny. Skupina dětí je do 15 let – na celkovém počtu klientů lázní se podílí 3,2%. Skupina dorostu do 18 let se na celkovém počtu klientů podílí 0,7%. Naprostou většinu klientů lázní tvoří dospělí klienti – 96,1%. Většina z nich je v důchodovém věku. Z dílčích marketingových výzkumů však vyplývá, že stále více jsou zastoupeny i mladší klienti. Jejich podíl je vysoký zejména ve skupině samoplátců, kteří jezdí do lázní na kratší rekondiční a relaxační pobyty.

Mezi cizinci, kteří k nám přijíždějí do lázní, tvoří největší skupinu německá seniorská klientela. Z Ruska, Ukrajiny, Běloruska k nám jezdí na léčení dobře finančně situovaná klientela v produktivním věku. Početně třetím nejvýznamnějším segmentem jsou obyvatelé z arabských zemí, kteří přijíždějí až na dobu tří měsíců a míří především do Teplic v Čechách.

Statistika ministerstva zdravotnictví ÚZIS za rok 2006 uvádí následující přehled (tabulka 4).

Podíl pacientů na typu onemocnění dle jednotlivých skupin

Tabulka 4

Skupina	Typ onemocnění	Podíl pacientů
Dospělí	pohybové ústrojí	38,0%
	oběhové ústrojí	13,3%
	nervová onemocnění	13,2%
Dorost	gynekologická onemocnění	21,4%
	pohybové ústrojí	20,2%
	poruchy výměny látkové a žláz s vnitřní sekrecí	18,7%
Děti	dýchací ústrojí	44,0%
	nervová onemocnění	17,2%
	gynekologická onemocnění	9,1%
Cizinci	pohybové ústrojí	58,7%
	trávicí ústrojí	23,1%
	oběhové ústrojí	7,1%

Zdroj: ÚZIS, 2006

Souhrn všech služeb poskytovaných klientům v lázeňském zařízení, označujeme jako **produkt**.

Součástí produktu jsou služby:

- léčebné
- ubytovací
- stravovací
- kulturně společenské.

Uvedené služby jsou vždy nabízeny společně tzv. jako balík služeb za jednu cenu. Jejich konkrétní obsah a kvalita se však liší v závislosti na segmentu klientely, kterému jsou určeny.

Složka léčebných neboli medicínských služeb, je v našich lázních na vysoké úrovni. Spočívá ve vyšetření lázeňským lékařem a terapii, která zahrnuje:

- základní léčbu přírodním léčivým zdrojem,

- kombinované působení ostatních léčebných metod, medikamenty, působení režimu chování a přírodního prostředí,
- složku edukační.

Klientům jsou většinou aplikovány 2 – 4 procedury denně. U pacientů KLP a PLP jsou určeny lékařem, samoplátci si mohou některé procedury volit sami, nebo je akceptují při zvolené formě komerčního pobytu specificky zaměřeného. Např. „Týden pro Váš hlas“, „Redukce nadváhy“, „Nechávám se hýčkat...“ atd. Všechna lázeňská zařízení dnes umožňují i jednotlivé zakoupení procedur, pokud k nim není třeba vyšetření lékařem (např. slatinná koupel).

Kvalita **ubytovacích služeb** zásadním způsobem ovlivňuje cenu pobytu v lázeňském zařízení. Pro pacienty zdravotních pojišťoven je hrazen základní standard – ubytování ve dvoulůžkovém pokoji. Za jednolůžkový pokoj, televizi, či ledničku si musí pacient připlatit. Pro samopláteckou klientelu a cizince disponuje řada lázeňských firem i velmi kvalitním ubytováním na úrovni hotelů 4 i 5*.

Stravování v lázních má funkci základní výživy, ale v některých případech funkci léčebnou. Může být uplatněn dietní systém v závislosti na potřebách klienta. I zde je finančním limitem rozlišeno stravování pacientů, samoplátců a cizinců. Často jim bývají vyhrazeny i samostatné jídelny. Kromě režimového stravování jsou v lázeňských objektech k dispozici i další gastronomické provozy společenského charakteru.

Nabídka **společensko-zábavních služeb** patří do komplexu péče o klienty. Určená pracovnice lázní se stará o nabídku aktivit pro volný čas. Z provedených výzkumů Katedry cestovního ruchu VŠE Praha vyplývá, že právě tyto služby jsou často hodnoceny jako nejméně uspokojivé. Hosté v lázních mají poměrně dost volného času a chtějí ho trávit příjemně a smysluplně.

Cena, za kterou jsou produkty nabízeny, je v případě úhrady zdravotní pojišťovnou dána jako věcně regulovaná – jsou stanoveny maximální hranice za jednotlivé typy služeb (léčba + ubytování + stravování) a tím je stanovena cena ošetřovacího dne, kterou je zdravotní pojišťovna ochotná hradit. V roce 2006 to bylo v průměru 880,- Kč.

Pro komerčně nabízené pobyty jde o volnou cenovou tvorbu. Cena je ovlivněna především kvalitou ubytování, počtem poskytnutých procedur a spektrem doplňkových služeb. Dalším

významným prvkem je sezona resp. mimosezona – tedy období čerpání služeb. Finální cena reaguje samozřejmě na objem poptávky po daném produktu v určité lokalitě.

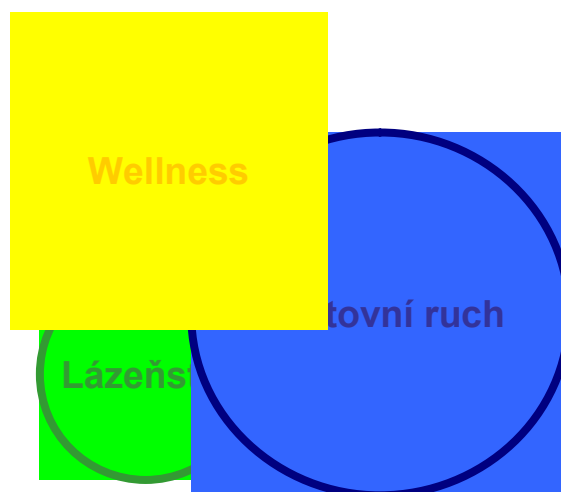
Jako reakce na zvyšující se psychickou zátěž a zhoršující se životní prostředí ve vyspělých industriálních zemích, vznikla myšlenka nabídky **wellness** produktů. Tento módní výraz může označovat širokou škálu služeb i zboží, jejichž konzumace má přispět ke stavu dobré mysli, zdravého těla a zdravého životního stylu vytvářejícího pohodu a dobrou náladu. V tomto směru mají lázeňská místa velmi dobré materiální předpoklady pro wellness, resp. komerčních programů (graf 2).

Trendy v oblasti komerčních programů a pobytů v lázních:

- Rozšiřování nabídky víkendových pobytů (včetně prodloužených víkendů) v souvislosti s omezeným rozsahem volného času klientů
- Pobyty pro seniory – populace stárne, ale prodlužuje se doba tělesné aktivity i ekonomické soběstačnosti
- Pobyty pro ženy – ženy si uvědomují potřebu pečovat o své tělo
- Pobyty pro manažery – tvrdě pracují, potřebují intenzivní relaxaci
- Silvestrovské pobyty – řada lidí tráví Silvestr mimo místo svého trvalého bydliště

Vzájemný vliv lázeňství, cestovního ruchu a wellness

Graf 2

Zdroj: Schánělcová, A.: DP, VŠE Praha, 2006

Tyto a další typy pobytů nabízí téměř všechna lázeňská zařízení. V katalogu vydaném agenturou Czech Tourism je uvedeno více než 25 druhů komerčních relaxačních a rekondičních lázeňských pobytů.

Další perspektivu využití českých lázní pro všechny ovlivňují následující příležitosti i hrozby.³⁴

1) Příležitosti:

- demografický vývoj, kde dlouhodobě dochází k prodlužování průměrné délky života - celkovému stárnutí populace, což je spojeno i s vyššími nároky této skupiny osob na aktivní a plnohodnotný způsob života i po skončení ekonomických aktivit při současně nutné péči o fyzický stav organismu
- rostoucí podíl chronických onemocnění v populaci, kde je lázeňská péče jasně indikována
- posilování osobní odpovědnosti každého za své zdraví, jako základního předpokladu možné ekonomické aktivity
- nástup trendu zdravějšího způsobu života včetně stravování, pohybu, relaxace, uplatňování prevence civilizačních onemocnění, vznikajících v důsledku stresu u ekonomicky aktivní populace
- zvyšující se obliba šetrných forem cestovního ruchu, kdy je preferováno neporušené přírodní prostředí, klidné, ekologicky čisté, příznivě působící na lidský organismus
- zachování současného systému spoluúčasti veřejného zdravotního pojištění na úhradě lázeňské péče

2) Hrozby:

- snížení nebo zrušení spoluúčasti veřejného zdravotního pojištění na úhradě lázeňské péče
- pokles hodnoty reálných disponibilních příjmů obyvatel
- rozšíření konkurence v oblasti nabídky služeb farmakologie, alternativní medicíny, služeb relaxačních a rehabilitačních center mimo lázeňská místa, zvyšující se nabídkou programů fitness, wellness a beauty mimo lázeňská místa
- zvýšení mezinárodní konkurence lázeňských míst – zpřístupnění léčebné péče v zahraničí.

³⁴Mlejnková, L.: Ještě k rekreaci v Českých lázních, C.O.T. business VI./2004

2.1.2 Organizovaná turistika³⁵ – vhodná forma pro cestovní ruch pro všechny

Cestovní ruch, jak již bylo uvedeno výše je významným oborem národního hospodářství a je považován za odvětví budoucnosti. V poslední dekádě však dynamika jeho rozvoje v České republice zaostává za celosvětovým tempem. Je proto nutné hledat nové impulsy pro rozvoj jak příjezdového, tak domácího cestovního ruchu. Jedním z nich je organizovaná turistika. Ta je účinným nástrojem pro rozvoj cestovního ruchu v regionech a přitom plně respektuje principy trvale udržitelného rozvoje.

Za podpory Evropské asociace turistických klubů, Klubu českých turistů a Katedry cestovního ruchu Vysoké školy ekonomické v Praze byla zpracována rozsáhlá studie³⁶ hodnotící potenciál organizované turistiky pro rozvoj cestovního ruchu v České republice. Je v ní zhodnocen rozsah a kvalita turistické nabídky, analyzována konkurenceschopnost organizované turistiky a zkoumána poptávka v České republice a v Německu. Hlavní pozornost je věnována identifikaci a kvantifikaci ekonomických přínosů organizované turistiky a jejímu vlivu na ekonomiku regionů a na udržitelný rozvoj cestovního ruchu. Tyto kroky odhalily, jakým způsobem přispívá organizovaná turistika k rozvoji cestovního ruchu v České republice a jak je její potenciál využít.

Organizovaná turistika v České republice má více než stoletou tradici srovnatelnou s jinými turisticky vyspělými zeměmi jako je Německo, Rakousko nebo Francie. V období před druhou světovou válkou turistika významně přispívala k rozvoji cestovního ruchu v České republice. Její začlenění do jednotné tělovýchovy v poválečném období však vliv turistiky na cestovní ruch eliminovalo. V tomto období byla pozornost věnována zejména rozvoji turistických akcí a jejich

³⁵ Úvodem je nezbytné vymezit pojem organizovaná turistika. V české odborné literatuře je pojem turistika často opomíjen nebo mylně používán jako synonymum výrazu cestovní ruch. V této práci jsou pod pojmem organizovaná turistika zahrnuty organizované turistické akce, které jsou určeny pro širokou veřejnost. Z důvodů srovnatelnosti výsledků výzkumu v České republice a v Německu je pozornost věnována pouze pěší turistice. Dominantní turistickou organizací a téměř výhradním organizátorem turistických akcí v České republice je Klub českých turistů, a proto je v této práci pojem organizovaná turistika používán jako ekvivalent pojmu Klub českých turistů a naopak.

³⁵ Základem studie se stal empirický výzkum demografických charakteristik a spotřebního chování účastníků akcí organizované turistiky v České republice a v Německu. V těchto zemích bylo dotázáno více než 1 200 účastníků jednodenních a vícedenních turistických akcí. Studie věnovaná organizované turistice je svým zaměřením a rozsahem v České republice ojedinělá a je prvním pokusem o komplexnější zpracování tohoto tématu u nás.

³⁶ Základem studie se stal empirický výzkum demografických charakteristik a spotřebního chování účastníků akcí organizované turistiky v České republice a v Německu. V těchto zemích bylo dotázáno více než 1 200 účastníků jednodenních a vícedenních turistických akcí. Studie věnovaná organizované turistice je svým zaměřením a rozsahem v České republice ojedinělá a je prvním pokusem o komplexnější zpracování tohoto tématu u nás.

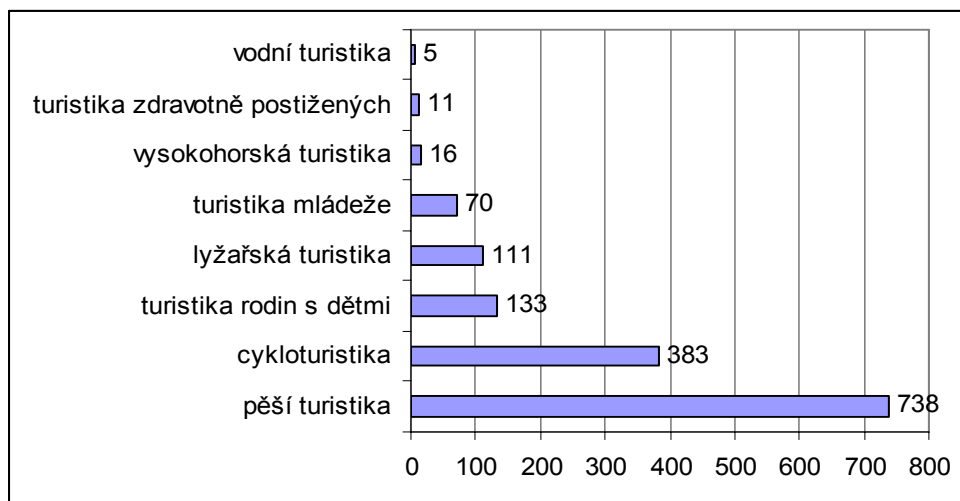
programové náplni. To turistiku otevřelo veřejnosti a zapojilo do ní široké masы obyvatelstva. Vzniklo centralizované řízení, které i dnes umožňuje efektivně koordinovat činnosti na celém území České republiky a zajišťuje jednotný přístup k metodické činnosti. Transformace organizované turistiky po roce 1989 proběhla úspěšně a Klub českých turistů (KČT) se aktivně zapojil do mezinárodní spolupráce.

Organizovaná turistika nabízí ročně okolo 900 turistických akcí pro širokou veřejnost³⁷ a jejich počet stále roste. Největší počet akcí je zaměřen na pěší turistiku a cykloturistiku. Jak dokládá graf č. 1, akce organizované turistiky jsou určeny všem věkovým skupinám. Zvláštní pozornost je věnována programům pro mládež a pro rodiny s dětmi. KČT má také dlouholeté zkušenosti s organizací akcí pro tělesně postižené turisty.

Akcím organizované turistiky je uzpůsobena také turistická infrastruktura. V dnešní době, kdy je rozvoj materiálně technické základny cestovního ruchu prioritou komunální politiky, se činnost KČT soustředí zejména na vytváření a údržbu specifické turistické infrastruktury jako jsou značené turistické trasy, rozhledny, vyhlídková místa, odpočívadla, kartografické pomůcky a informační materiály³⁸.

Počet akcí organizované turistiky podle programové náplně v roce 2005³⁹

Graf 3

Zdroj: Kalendář turistických akcí, KČT, 2005

³⁷ Kalendář turistických akcí, KČT, 2005

³⁸ K 1.1.2005 bylo v České republice vyznačeno 65 415 km turistických tras, z toho 39 796 km pěších a lyžařských tras a 25 619 km cyklistických tras. In: Interní materiály KČT, 2005

³⁹ Součet akcí organizované turistiky členěných podle programové náplně je vyšší než 900. Souběžně s pěší turistikou jsou totiž často v rámci akce organizované turistiky nabízeny i trasy pro cykloturisty nebo program pro mládež či rodiny s dětmi.

Široká nabídka turistických akcí, vysoká úroveň specifické turistické infrastruktury, efektivní řízení širokého spektra činností a dlouholetá tradice v kombinaci s rozmanitou krajinou České republiky a bohatstvím kulturních a historických památek činí nabídku organizované turistiky v České republice mezinárodně konkurenceschopnou. O tom svědčí i prestižní mezinárodní turistické akce jako Světová turistická olympiáda IVV (Internationaler Volkssportverband - Světová organizace lidového sportu), která se v červenci 2005 konala v Plzni, nebo závěrečné mezinárodní setkání turistů v rámci 2. ročníku evropského etapového pochodu Eurorando, které se v září 2006 konalo v jižních Čechách. Tyto akce dokládají, že organizovaná turistika v České republice má potenciál nejen pro rozvoj domácího, ale i příjezdového cestovního ruchu.

Česká republika má zájem zejména na rozvoji příjezdového cestovního ruchu, neboť se podílí na tvorbě HDP, významnou měrou přispívá ke zvyšování zaměstnanosti a příjmů v regionech a zlepšuje platební bilanci státu. Domácí cestovní ruch nabízí velký potenciál a svým objemem vyjádřeným celkovým počtem účastníků se vyrovná příjezdovému cestovnímu ruchu. Organizovaná turistika, která je stále spíše součástí domácího cestovního ruchu, tvořila v roce 2003 počtem nocujících účastníků 0,6% jeho objemu⁴⁰ Vezmeme-li však v úvahu, že v roce 2002 uvedlo 12% Čechů jako motivaci k účasti na cestovním ruchu pěší turistiku a horolezectví⁴¹ je zřejmé, že podíl organizované turistiky na cestovním ruchu může dále růst.

Z empirického šetření provedeného v České republice v letech 2000 a 2003 vyplynulo, že účastníci akcí organizované turistiky jsou z pohledu rozvoje cestovního ruchu zajímavým segmentem. Jedná se zejména o osoby ekonomicky aktivní, ve vyšším věku mezi 40 a 60 lety, které dosáhly středního nebo vyššího vzdělání a které patří převážně do střední příjmové skupiny. Jejich zájem využívat služby cestovního ruchu je vysoký. Důležitým rysem organizované turistiky je predikovatelnost poptávky, neboť časový a místní plán akcí organizované turistiky je připravován s velkým předstihem a mnoho akcí se pravidelně opakuje.

Celkově se v roce 2003 akcí organizované turistiky určených pro širokou veřejnost účastnilo přibližně 170 tisíc osob⁴² což znamená oproti roku 2000 nárůst o více než 21%.

⁴⁰ Propočten na základě vlastního výzkumu a Statistické ročenky České republiky, ČSÚ, 2004

⁴¹ Ročenka cestovního ruchu, pohostinství a ubytování, MagConsulting, 2003

⁴² Pro správnou interpretaci ekonomických přínosů organizované turistiky je třeba objasnit, kdo je součástí analýzy poptávky v organizované turistice. Jedná se o účastníky akcí pěší turistiky určených pro širokou veřejnost, které jsou zahrnuté v celostátním Kalendáři turistických akcí. Zkoumaná část poptávky v organizované turistice je však jen

Z makroekonomického pohledu dosahoval objem spotřebitelské poptávky při jednodenních akcích v roce 2003 téměř 43 milionů Kč při vícedenních akcích téměř 33 milionů Kč. Celkové výdaje účastníků akcí organizované turistiky v roce 2003 přesáhly 75 milionů Kč.⁴³ Ekonomicky nejprínosnější jsou přitom malé akce (průměrně se 100 účastníky) vzhledem k jejich velkému počtu v průběhu roku. Naopak velké akce, které přilákají velký počet turistů (průměrně 1 000 účastníků), neznamenaají v celkovém měřítku největší přínosy.

Význam organizované turistiky ale nespočívá pouze v příjmech z ní plynoucích, ale také v jejich regionální a sezónní distribuci. Srovnání příjezdového cestovního ruchu, domácího cestovního ruchu a organizované turistiky ukázalo, že akce organizované turistiky se konají často v oblastech s lokálním významem pro cestovní ruch, které nejsou atraktivní ani z pohledu příjezdového ani domácího cestovního ruchu. Organizovaná turistika se tak může stát důležitým krokem v rozvoji cestovního ruchu v těchto regionech. Dalším pozitivním prvkem organizované turistiky je soustředění akcí mimo hlavní turistickou sezónu. Organizovaná turistika je tak vhodnou doplňkovou formou cestovního ruchu rovněž pro oblasti s rozvinutým cestovním ruchem.

Tyto charakteristiky organizované turistiky kompenzují její slabou stránku, a to nižší výdaje účastníků organizované turistiky v porovnání s účastníky domácího nebo příjezdového cestovního ruchu. Srovnání výdajů účastníků akcí organizované turistiky v České republice a v Německu však ukázalo, že Češi i Němci jsou při akcích organizované turistiky ochotni vydat přibližně stejné procento svých nominálních příjmů. Studie dále potvrdila, že s růstem nominálních mezd rostou i výdaje účastníků akcí organizované turistiky, i když ne proporcionálně. V souvislosti s ekonomickým růstem v zemi lze tedy očekávat změny spotřebního chování účastníků turistických akcí v České republice a růst jejich výdajů.

K dosažení vyšších příjmů z organizované turistiky je do ní třeba zapojit také zahraniční turisty. Podle provedených propočtů již pětiprocentní podíl zahraničních účastníků na akcích organizované turistiky v České republice znamená nárůst celkových výdajů o 20% u jednodenních akcí a o 50% u vícedenních akcí. Výrazný nárůst výdajů je dán vyšší koupěschopností zahraniční poptávky, vyššími nároky na poskytované služby a delším pobytem na území České republiky.

zlomkem celkového objemu turistické veřejnosti. Při zohlednění dalších forem turistiky (zejména cykloturistiky) nebo méně významných turistických akcí by ekonomické přínosy organizované turistiky byly výrazně vyšší.

⁴³ Propočet na základě vlastního výzkumu a interních materiálů KČT.

Význam organizované turistiky však nespočívá jen v jejích ekonomických přínosech, ale také v celkovém dopadu na udržitelný rozvoj cestovního ruchu v regionu. Organizovaná turistika má pozitivní vliv na zvýšení únosné kapacity území prostřednictvím budování turistické infrastruktury, ochrany přírody nebo obnovy vybraných technických a kulturních památek. Důležitá je také její schopnost plánovaně přivést do regionu tisíce turistů a usměrnit jejich tok jak časově, tak místně. Samotné spotřební chování účastníků akcí organizované turistiky respektuje zásady ochrany přírody. Pozitivním rysem je zejména preference veřejných dopravních prostředků. Výše uvedené činí z organizované turistiky účinný nástroj k dosažení udržitelného rozvoje cestovního ruchu.

Kromě uvedených přínosů organizované turistiky je třeba zmínit i její sociální a zdravotní aspekty. Charakteristickým rysem organizované turistiky v České republice je snaha zapojit všechny věkové a sociální skupiny obyvatelstva, včetně rodin s dětmi, mládeže a tělesně postižených osob. Zkušenosti ze zahraničí navíc ukazují, že účastníci organizované turistiky patřící k rozdílným sociálním skupinám mezi sebou vytváří přátelské vztahy, a dochází tak ke kolektivnímu splynutí turistů. Důležité jsou také zdravotní přínosy organizované turistiky. Jedná se o nenáročnou formu aktivního odpočinku vhodnou pro všechny věkové skupiny obyvatel, která přispívá k prevenci civilizačních chorob.

Analýza organizované turistiky na pozadí cestovního ruchu České republiky odhalila, že potenciál organizované turistiky není při rozvoji cestovního ruchu v České republice plně využit. Při hledání nových stimulů pro rozvoj cestovního ruchu se orgány České republiky zaměřují převážně na zahraniční trhy. Donedávna přitom opomíjely potenciál domácího cestovního ruchu a potažmo také organizované turistiky. Je třeba si však uvědomit, že pokud občané České republiky místo pobytu v domácí zemi zvolí pobyt v zahraničí, vzroste výdajová stránka bilance služeb a celkové saldo cestovního ruchu klesne. Při tak vysoké intenzitě cestování, která je pro občany České republiky charakteristická, je na místě zvážit důsledky nepřímého vlivu domácího cestovního ruchu na platební bilanci státu a také náklady obětované příležitosti plynoucí z nevyužití jeho potenciálu.

Hodnoty ekonomických ukazatelů organizované turistiky dokládají její rostoucí význam pro rozvoj cestovního ruchu v České republice. Ve sledovaném období došlo k růstu počtu akcí organizované turistiky i počtu jejich účastníků, což se projevilo v růstu celkových výdajů. Význam organizované turistiky spočívá také v regionální a sezónní distribuci těchto výdajů.

Nabídka akcí organizované turistiky je rozložena v průběhu celého roku. Nejvíce akcí se však koná v jarních a podzimních měsících. Nejvíce využívané regiony z hlediska organizované turistiky jsou kraje Pardubický, Jihomoravský, Středočeský a Ústecký. Spojíme-li rozložení návštěvnosti v průběhu roku s využívanými regiony z hlediska akcí organizované turistiky a srovnáme-li výsledky s údaji z domácího nebo příjezdového cestovního ruchu, zjistíme, že organizovaná turistika svou sezónností, regionálním rozložením i programovou náplní vhodně doplňuje příjezdový a domácí cestovní ruch v České republice.

Nelze opomenout ani zahraniční potenciál organizované turistiky. V turistických klubech v Evropě je dnes organizováno přes osm milionů turistů, kteří se pravidelně účastní turistických akcí ve své zemi, případně i v zahraničí. V České republice jim zatím můžeme nabídnout přibližně 20% akcí⁴⁴. Jedná se o akce IVV (Internationaler Volkssportverband - Světová organizace lidového sportu), které jsou prezentovány mezinárodně, a o několik desítek dalších akcí organizované turistiky prezentovaných v příhraničních regionech. Tyto akce mají tradici a podporu zejména v regionech méně významných z hlediska příjezdového cestovního ruchu, např. v Plzeňském, Ústeckém a Olomouckém kraji. Organizovaná turistika je z tohoto pohledu vhodným nástrojem k rovnoměrnějšímu rozložení zahraničních návštěvníků v České republice.

Organizovaná turistika, která je nejstarší metodicky zpracovanou a rozvíjenou oblastí cestovního ruchu v České republice, oslovuje i přes sílí konkurenci na trhu cestovního ruchu i na trhu aktivit volného času veřejnost svou nabídkou. Zájem o organizovanou turistiku potvrzuje jak rostoucí počet členů KČT v posledním desetiletí, tak rostoucí počet účastníků akcí organizované turistiky ve sledovaném období.

Na základě životního cyklu produktu jsme se přesvědčili o životaschopnosti a síle trhu organizované turistiky. Svědčí o tom opakované oživení zájmu turistické veřejnosti v průběhu jejího více než stoletého vývoje. Navíc v dnešní době existuje reálná možnost posílení pozice organizované turistiky na trhu cestovního ruchu v podobě zahraničních účastníků turistických akcí v České republice. Posouzení pozice organizované turistiky prizmatem portfoliového modelu destinace cestovního ruchu dále ukázalo, že organizovaná turistika vysoce koresponduje s misí destinace, v tomto případě s koncepcí rozvoje cestovního ruchu v České republice.

Srovnání výsledků empirického šetření provedeného mezi účastníky akcí organizované turistiky v České republice a v Německu ukázalo, že demografické složení účastníků je z pohledu budoucího vývoje organizované turistiky v České republice příznivější než v Německu. Věkový

⁴⁴ Viz blíže: Kalendář turistických akcí, KČT, 2005

průměr účastníků akcí organizované turistiky je v České republice výrazně nižší než v Německu, zatímco podíl individuálních turistů je vyšší. Právě mezi těmito skupinami je největší podíl nových účastníků. Hlavní rozdíl mezi českými a německými účastníky turistických akcí stále spočívá v jejich spotřebním výkonu. Studie však prokázala, že se spotřební chování Čechů přibližuje německému vzorci.

Při úvahách o budoucím rozvoji organizované turistiky je důležité zvážit, které segmenty poptávky skrývají největší potenciál a se kterými lze efektivně pracovat. Vysoký, více než dvoutřetinový podíl účastníků akcí organizované turistiky v Německu v důchodovém věku naznačuje, že tento segment bude hrát také v České republice v budoucnu stále významnější roli. Z dlouhodobého hlediska jsou stěžejní skupinou pro rozvoj organizované turistiky rodiny s dětmi. Jejím významem spočívá především ve výchově nové generace účastníků turistických akcí a ve formování pozitivního postoje k organizované turistice. Velký potenciál skrývají také mladí individuální účastníci, neboť právě mezi nimi je největší podíl nových turistů.

Úspěšnost rozvoje organizované turistiky závisí na důkladném poznání jejích charakteristik v oblasti nabídky a poptávky. Základní krok tímto směrem byl učiněn v prezentované studii. Výzkum v oblasti organizované turistiky však musí probíhat kontinuálně a jeho výsledky je třeba aplikovat při formulaci rozvojových plánů a projektů. Je také důležité srovnávat vývoj organizované turistiky v České republice s vývojem v dalších turisticky vyspělých zemích jako je Německo, Rakousko nebo Francie s cílem identifikovat nové příležitosti pro rozvoj organizované turistiky v České republice.

Pro další rozvoj organizované turistiky bude také určující, jaký postoj k ní zaujmou orgány zodpovědné za rozvoj cestovního ruchu v České republice a jakou jí poskytnou podporu. Neméně důležité bude, jaký přístup k ní bude zaujímat Klub českých turistů - zda bude rozvoj organizované turistiky směřovat v duchu klubové činnosti nebo zda ji bude rozvíjet jako produkt cestovního ruchu. Tyto faktory do značné míry ovlivní, zda bude organizovaná turistika i v budoucnu atraktivní pro české turisty a zda bude také úspěšná na mezinárodním trhu cestovního ruchu.

2.1.3 Venkovský cestovní ruch⁴⁵

Venkovský cestovní ruch představuje souborné označení pro druh cestovního ruchu s vícedenním pobytem a s rekreačními aktivitami na venkově. Jde např. o pěší turistiku, jízdu na kole či na koni, pozorování domácích zvířat a péče o ně, konzumace potravin vyprodukovaných na farmě. Jeho rozvoj souvisí s rozvojem venkova, budováním turistických tras a cyklostezek, s rozvojem farem a alternativního zemědělství. Zahrnuje různé formy šetrného cestovního ruchu, kam můžeme zařadit agroturistiku, ekoagroturistiku, ekoturistiku. Venkovský cestovní ruch je vhodným produktem cestovního ruchu pro všechny, je podporován v materiálech UNWTO i EU. Značnou pozornost mu věnuje i Koncepce státní politiky cestovního ruchu v České republice na období 2007-2013.

Agroturistika (přesněji agroturismus⁴⁶) je specifickou formou venkovského cestovního ruchu, která vedle bezprostředního využívání přírody a krajiny venkova je charakteristická přímým vztahem k zemědělským pracím nebo usedlostem se zemědělskou funkcí. Je provozována podnikateli v zemědělské prvovýrobě a slouží jim jako hlavní nebo další zdroj k udržení nebo rozšíření hlavního podnikatelského programu, tj. výroby zemědělských produktů (rostlinných nebo živočišných). Je ideálním typem rodinné dovolené. Umožňuje poskytnout zájemcům pobyt a stravu na venkovských statcích a možnost účastnit se prací souvisejících se zemědělskou výrobou či chovem zvířat (především koní). Zvláštnost agroturistiky na rodinné farmě spočívá v tom, že turista se volně pohybuje v provozním prostředí zemědělského podnikatele, resp. má možnost se seznámit se vším, co tvoří zemědělskou usedlost. Jde zejména o domácí a hospodářská zvířata (kočky, psy, koně, krávy, prasata, ovce, kozy, drůbež aj.) a hospodářské objekty a movitosti (stáje, chlévy, stodoly, zemědělské stroje, nářadí apod.).

V rámci agroturistiky je ubytování zpravidla poskytováno v zemědělské usedlosti (na rodinné farmě) nebo v rekreačních objektech ve vlastnictví nebo užívání zemědělského podnikatele (chaty, sruby, chalupy, rekreační domky). Stravování v rámci agroturistiky nabízí široký prostor pro odbyt vlastních výpěstků, resp. výrobků, v podobě surovin (brambory, maso, mléko, zelenina, ovoce) nebo polotovarů. Nabídka se většinou soustřeďuje na stravu a obyčejně spjaté s vesnicí a

⁴⁵ Zpracováno podle: Indrová J.: Venkovský cestovní ruch a jeho formy, uvedeno v : Kolektiv autorů Katedry cestovního ruchu: Venkovský cestovní ruch – jeho specifika a podmínky pro rozvoj, MMR ČR, Praha 2007, str. 9-13, ISBN 80-245-1159-2

⁴⁶ Pásková M., Zelenka J.: Cestovní ruch, výkladový slovník, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2002, str. 14

zemědělstvím. Jako příklady lze uvést například biopotraviny ve vazbě na organické zemědělství nebo typická venkovská strava (mléko, brambory, krajová jídla jako kulajda, kyselo, houbová smaženice) nebo posvícenské slavnosti a zabijačkové hody, vinobraní apod. Hosté si mohou vařit sami nebo se stravovat v místních restauracích a hostincích. Agroturistika je tedy různě chápána a také velmi často různě definována.

Ministerstvo zemědělství ČR například definuje⁴⁷ agroturistiku jako formu venkovské turistiky, která je provozována podnikateli v zemědělské výrobě a slouží jim jako dodatečný nebo další finanční zdroj k udržení nebo rozšíření hlavního podnikatelského programu, tj. výroby zemědělských produktů. Tržby ze zemědělské výroby by vždy měly pro podnikatele v agroturistice představovat nejméně 51% celkových tržeb. Specifickou formu agroturistiky potom představuje ekoagroturistika.

Ekoagroturistika (nebo též ekoagroturismus)⁴⁸ je turistika na ekologicky hospodařících farmách produkujících bio-produkty, které jsou umístěny ve zdravotně příznivém životním prostředí. Ekologická farma nepoužívá při výrobě rostlin a chovu zvířat žádné syntetické chemikálie, hnojiva, hormonální přípravky, umělá barviva či konzervační látky. Zvířata jsou chována přirozeným způsobem a krmena bez používání masokostních mouček apod. Produkty ekologického zemědělství podléhají přísné kontrole a splňují mezinárodní standardy a mohou používat ochrannou známku BIO. Podstatným znakem ekoagroturistiky je nejen sejetí turisty s farmářskou rodinou, ale i účast na zemědělských pracích a konzumace produktů jejich ekologického zemědělství.

Ekoturistika je nejčastěji vymezována jako cestovní ruch zaměřený na poznávání přírody a orientovaný především na poznávání přírodních rezervací, národních parků, chráněných krajinných oblastí a dalších přírodních krás tak, aby nebyly cestovním ruchem narušovány. Rozvíjí se především v krajinářsky a přírodně hodnotných oblastech s trasami pro jedno a vícedenní pochody. Podle odhadů UN WTO tvoří pobyty v přírodě až 7% všech mezinárodních

⁴⁷ Kolektiv autorů: Turistika na venkově, Ministerstvo zemědělství ČR, 1994

⁴⁸ Podrobněji viz Pásková M., Zelenka J.: Cestovní ruch, výkladový slovník, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2002, str. 72

výdajů na cestovní ruch.⁴⁹ The World Resource Institute (1990) zjistil, že zatímco celý trh cestovního ruchu vzrostl za rok v průměru o 4 %, trh přírodní turistiky rostl o 10-30 % ročně (Reingold, 1993).⁵⁰

Do šetrných forem cestovního ruchu se často zařazuje i cykloturistika.

Cykloturistika⁵¹ představuje aktivní cestování zaměřené na poznávání přírodních a společenských zajímavostí v určité oblasti na kole, nejčastěji pomocí speciálně upraveného (trekingového nebo horského) cestovního kola. Pro účely cestovního ruchu dochází často ke kombinaci dopravy (vlak, jízda na kole), pro cyklisty jsou poskytovány speciální servisní služby apod. Cyklistika je podporována budováním nových cyklotras a cyklostezek.

Cyklotrasa⁵² - komunikace pro cykloturistiku, která využívá stávajících místních a účelových komunikací včetně polních a lesních cest, silnic II. a III. Třídy s nízkou frekvencí provozu. Cyklotrasa je označena speciální značkou.

Cyklostezka⁵³ je prakticky společná stezka pro cykloturistiku a pěší turistiku. Jde o účelovou komunikaci s vyznačením pruhu na vozovce. Má zpevněný povrch a většinou je oddělena od frekventované silniční dopravy. Vedle dopravních značek pro motoristy jsou zde umístěny i speciální značky pro cyklisty.

S cykloturistikou a pěší turistikou je velmi úzce spojen i pojem greenway.

Greenways (zelené stezky)⁵⁴ jsou podle definice European Greenways Associations⁵⁵ komunikace, které jsou určeny pro bezmotorovou dopravu, tj. zejména pro pěší turistiku, cykloturistiku, turisty pohybujících se na kolečkových bruslích, dále pro jízdu na koni nebo pro vozíčkáře. Jde tedy o přirozený nebo uměle vytvořený koridor využitelný pro rekreaci, který často vede podél říčních toků, vyhlídkových tras apod.

⁴⁹ Mourek Daniel: Cestovní ruch a životní prostředí, Sborník „K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek“, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, Praha 2002, svazek III, str. 263

⁵⁰ tamtéž

⁵¹ Podle: Pásková M., Zelenka J., Cestovní ruch, výkladový slovník, MMR ČR 2002, str. 50

⁵² tamtéž, str. 50

⁵³ Podle: Pásková M., Zelenka J., Cestovní ruch, výkladový slovník, MMR ČR 2002, str. 50

⁵⁴ tamtéž, str. 100

⁵⁵ Viz blíže: <http://oevv-egwo.org/templates/home.php?page=1&lng=en>

Orgány a organizace v oblasti venkovského cestovního ruchu

ECEAT

Evropské centrum pro eko-agro turistiku. Centrum této organizace je v Amsterdamu.⁵⁶

ECEAT CZ - Evropské centrum pro eko agro turistiku, je česká nezisková organizace, byla založena v roce 1992 se sídlem v Brně, je členem ECEAT International. Cílem organizace je přispět k rozvoji venkova a napomáhat k rozšiřování šetrných forem cestovního ruchu.⁵⁷

Svaz venkovské turistiky⁵⁸ byl založen v roce 1997 jako Svaz podnikatelů ve venkovské turistice a agroturistice, později byl jeho název změněn na Svaz venkovské turistiky. Úzce spolupracuje s ECEAT CZ - prezentuje se na jejich webových stránkách. Je členem mezinárodní organizace svazů venkovské turistiky Eurogites. Hlavním posláním svazu je prosazování a hájení zájmů svých členů, venkovských podnikatelů. Zajišťují zavádění do praxe a kontrolu kvalitativních standardů ubytovacích kapacit na venkově. Pomáhají při rozvoji odborných schopností poskytovatelů služeb ve venkovském cestovním ruchu. Ve spolupráci s partnery (zejména s Evropským centrem pro eko agro turistiku) pomáhají při propagaci ubytovacích zařízení svých členů.

Ostatní:

- Česká centrála cestovního ruchu (Czech Tourism)⁵⁹
- Národní informační středisko ČR
- Asociace turistických informačních středisek A.T.I.S
- PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců ČR
- LEA - Liga Ekologických Alternativ
- Ministerstvo zemědělství ČR
- Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
- Ministerstvo životního prostředí ČR
- Evropský orientační a záruční fond pro zemědělství (EAGGF) - podporování rozvoje venkova
- Asociace vzdělávacích zařízení pro rozvoj venkovského prostoru.

⁵⁶ Viz blíže: <http://www.eceat.org>

⁵⁷ Viz blíže: <http://www.eceat.cz>.

⁵⁸ Viz blíže: <http://www.svazvt.cz/>

⁵⁹ Viz blíže: <http://www.czechtourism.cz>

Komplexní rozvoj venkova, jehož nedílnou součástí je i venkovský cestovní ruch, je zakotven ve Společné zemědělské politice Evropské unie na léta 2007-2013. Podpora venkovského cestovního ruchu je prioritou výrazně podporovanou z prostředků Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. Venkovský cestovní ruch může pozitivně ovlivnit oživení podnikatelských příležitostí a stabilizaci osídlení venkova, současně je i vhodným produktem sociálního cestovního ruchu.

2.2 Formy podpory rozvoje cestovního ruchu pro všechny

Možné formy podpory rozvoje cestovního ruchu pro všechny vycházejí z jeho nejširšího vymezení a zaměření se na jednotlivé segmenty. Jedna s posledních definic podle Evropského hospodářského a sociálního výboru (2006/C318/12) vychází z předpokladu, že cestovní ruch je obecným právem, které by mělo být zpřístupněno každému. Pro cestovní ruch pro všechny (sociální cestovní ruch) musí být splněny tři podmínky:

- skutečné životní okolnosti jsou takové, že je zcela nemožné nebo částečně nemožné plně realizovat právo na cestovní ruch. Důvody mohou být různé, a to ekonomická situace, fyzické nebo mentální postižení, osobní nebo rodinná izolace, snížená pohyblivost, geografické obtíže a jiné důvody, které představují skutečnou překážku účasti na cestovním ruchu;
- někdo – ať veřejná nebo soukromá instituce, společnost, odborová organizace nebo prostě jen organizovaná skupina lidí – se rozhodne podniknout kroky k překonání nebo omezení překážky, která dané osobě brání realizovat její právo na cestovní ruch;
- tyto kroky jsou účinné a skutečně pomohou skupině lidí účastnit se cestovního ruchu způsobem, který respektuje hodnoty udržitelnosti, dostupnosti a solidarity.

Podpora rozvoje cestovního ruchu pro všechny by měla vycházet z kritérií, která určují obecné pojetí cestovního ruchu pro všechny⁶⁰:

- zvýšit dostupnost cestovního ruchu pro všechny skupiny, pro které je účast na cestovním ruchu obtížná, nebo pro jednu konkrétní skupinu
- otevřít cestovní ruch širokému spektru skupin a sektorů uživatelů
- definovat skupiny, na které je činnost zaměřena: sociální kategorie, věkové skupiny, osoby s postižením při splnění kritéria nediskriminace na základě rasy, kultury nebo sociální situace
- začlenit do cestovního ruchu iniciativy a cíle, které jsou humanistické, vzdělávací, kulturní a týkají se rozvoje člověka obecně
- zajistit transparentnost hospodářské stránky činnosti se zisky omezenými na úroveň potřebnou ke splnění sociálních cílů
- vytvářet produkty cestovního ruchu, které budou přidávat nepeněžitou hodnotu
- integrovat cestovní ruch do místního prostředí trvale udržitelným způsobem
- řídit lidské zdroje tak, aby byla podpořeno uspokojení z práce a začlenění, to znamená zaměřit se na kvalitu zaměstnanosti zaměstnanců organizací cestovního ruchu.

Podpora rozvoje cestovního ruchu pro všechny neznamena , že tato činnost bude nerentabilní.

V souvislosti s cestovním ruchem pro všechny se hovoří o rentabilitě dvojího druhu, a to:

- **ekonomické rentabilitě** - hospodářská činnost zajišťující cestovní ruch pro všechny by se měla řídit základními zásadami návratnosti investic a zisku nutného pro realizaci a dosahování základních cílů, protože pouze konkurenceschopné a rentabilní podniky mohou pracovat efektivně, bezpečně a hlavně se zárukami pro spotřebitele. Současná praxe ukazuje, že podniky a organizace, které se věnují této činnosti jsou rentabilní, pokud si vybudují svou strukturu, získají správný trh a mají vhodné ceny. Navíc organizace sociálního cestovního ruchu vytvářejí pracovní místa po celý rok i v období nízké obsazenosti a tak pomáhají zajistit práci pro příslušné pracovníky v oblasti cestovního ruchu;
- **sociální rentabilitě**. Přínosy cestovního ruchu pro všechny nejsou jen v oblasti ekonomické, ale i sociální (společenské). Návštěvníci mají prospěch ze své dovolené, pracovníci

⁶⁰ Viz blíže: <http://www.bits-int.org/en/index.php?menu=44>

cestovního ruchu ze své práce a společnost jako celek tak získává. Cestování co největšího počtu občanů v rámci Evropy tak může vést jen k většímu poznání, porozumění a toleranci.

Možné formy podpory rozvoje cestovního ruchu pro všechny:

- shromažďování, třídění a šíření informací a zkušeností z oblasti cestovního ruchu pro využití v oblasti cestovního ruchu pro všechny
- finanční podpory na vládní, regionální nebo místní úrovni pro různé skupiny: mladé lidi, starší občany, zdravotně postižené, znevýhodněné lidi atd.
- finanční podpory ze strany zaměstnavatelů, kterými zaměstnavatelé finančně přispívají na zpřístupnění dovolené pro své zaměstnance.
- spolupráce veřejného a soukromého sektoru při tvorbě a rozvoji rentabilních programů sociálního cestovního ruchu včetně možné mezinárodní spolupráce
- podpory ze strany organizací hájících zájmy a práva pracujících, zejména odborů
- podpory ze strany specializovaných sdružení, charitativních organizací atd.
- podpory ze strany samotných podnikatelů v cestovním ruchu.

2.3 Participace jednotlivých subjektů na cestovním ruchu pro všechny

Koncepce a prognózy rozvoje cestovního ruchu pro všechny jsou v různých zemích Evropy různé, ale všechny zahrnují následující tři aspekty:

- skutečnou možnost mít volný čas na dovolenou
- finanční schopnost cestovat
- existence způsobu, struktury nebo nástroje, který tato práva v praxi zpřístupní.

Na cestovním ruchu pro všechny se v Evropě podílí různé orgány a organizace.

Orgány sociálního cestovního ruchu

- národní federace nebo konsorcia
- veřejná zařízení zaměřená na sociální cestovní ruch nebo provádějící činnosti s ním související
- sdružení pro sociální cestovní ruch, sport nebo kulturu
- orgány pro spolupráci

- odbory
- společné podniky.

Aktéři sociálního cestovního ruchu:

- evropské instituce (Parlament, Komise a EHSV)
- vlády členských států, jejichž přístup k této formě cestovního ruchu se v různých zemích značně liší.
- zaměstnavatelé
- odborové organizace
- specializovaná sdružení v oblasti sociálního cestovního ruchu, např. BITS.
- podnikatelé v oblasti cestovního ruchu
- samotné subjekty (skupiny) přímo či nepřímo se účastníci sociálního cestovního ruchu.

3 Příklady „dobré praxe“ podpory cestovního ruchu pro všechny

Jak již bylo uvedeno výše podpora rozvoje cestovního ruchu pro všechny je v různých zemích různá a na evropské úrovni se do ní zapojují různé organizace. V této kapitole budou uvedeny některé významné projekty, příklady „dobré praxe“ ze zahraničí, ale i existence a možnosti podpor rozvoje cestovního ruchu v České republice.

3.1 Příklady podpory účasti na cestovním ruchu pro všechny v zahraničí

Jako dobré příklady z praxe lze uvést zejména aktivity následujících tří organizací:

- BITS (Mezinárodní kancelář pro sociální cestovní ruch)
- ANCV (Národní agentura pro poukázky na dovolené ve Francii)
- IMSERSO (Institut pro seniory a sociální cestovní ruch ve Španělsku)

BITS (Mezinárodní kancelář pro sociální cestovní ruch) je jednou z nejstarších mezinárodních organizací zaměřujících se na sociální cestovní ruch, zejména cestovní ruch mladých a seniorů. Její úloha spočívá především ve výměně zkušeností, zprostředkovávání informací a zviditelňování cestovního ruchu pro všechny. Velmi úzce spolupracuje s orgány Evropské unie a podílí se na organizaci řady konferencí, seminářů k této problematice. Více informací je k dispozici na jejich webových stránkách www.bits-int.org.

ACNV (Agence nationale pour les Cheques-Vacances, Národní agentura pro poukázky na dovolené) je francouzským „státním podnikem průmyslové a obchodní povahy“, který funguje již 23 let a je užitečným nástrojem sociální politiky v oblasti cestovního ruchu. Tato organizace má tři hlavní cíle:

- pomoci co nejvyššímu počtu lidí jet na dovolenou, zejména lidem s nízkými příjmy
- zajistit bezplatné využití sítě odborníků v oboru cestovního ruchu, schopných efektivně reagovat na všechny požadavky
- spolupracovat na rozvoji cestovního ruchu a pomoci dosáhnout rovnoměrnějšího rozšíření cestovního ruchu v regionech.

V souvislosti s touto organizací je třeba uvést, že poukázky na dovolenou dostává zhruba 2,5 milionu lidí a výhod využívá přibližně 7 milionů turistů. ACNV má více než 21000 přidružených organizací, které se účastní na jejím financování, a služby poskytuje asi 135000 subjektů v oboru cestovního ruchu a využití volného času.

Její program pomáhá zajistit dovolené pro zvláště znevýhodněné skupiny, skupiny zdravotně postižených, mladé lidi atd. prostřednictvím grantů na dovolené ve výši 4,5 milionu EUR. Agentura rovněž investuje značné částky do modernizace zařízení sociálního cestovního ruchu. Agentura plánuje mezinárodní rozšíření své činnosti pomocí dohod s ostatními evropskými zeměmi.

IMSERSO (Institut pro seniory a sociální cestovní ruch ve Španělsku) má podobné cíle jako francouzská agentura, ale používá odlišný přístup a nástroje. Pomáhá více než jednomu milionu lidí ročně jet na organizované skupinové zájezdy mimo hlavní sezónu, zejména starším lidem. Španělský stát investuje do programu zhruba 75 milionů EUR ročně, ale pomocí různých daňových mechanismů (DPH, daň z komerční a odborné činnosti, daně ze zisku společností a příjmů fyzických osob), zvýšených výnosů z příspěvků na sociální zabezpečení a úspor dávek v nezaměstnanosti program přináší zhruba 125 milionů EUR, a proto je ekonomicky vysoce rentabilní. U tohoto programu je jasná sociální a ekonomická rentabilita, protože umožnil starším lidem poprvé cestovat, poznávat jiná města a místa, rozšiřovat své společenské vztahy, zlepšovat si fyzickou kondici. Uživatelé jsou s tímto programem a jeho kvalitou spokojeni. Kromě toho jsou náklady kompenzovány ve výši 1,7 EUR na každé jedno EUR investované do programu.

V souvislosti s tímto programem je třeba uvést i jeho dopad na zaměstnanost, odhaduje se na zhruba 10000 pracovníků, kteří by jinak byli mimo hlavní sezónu nezaměstnaní, protože hotely a jiná zařízení a podniky cestovního ruchu zůstávají díky tomuto programu otevřené.

Program trvale roste a vyvíjí se, hledá nové formy cestovního ruchu pro všechny s větší kulturní, zdravotní a sociální hodnotou, např. pobyty v lázních nebo kulturní zájezdy a akce.

Stejně jako ve Francii existují možnosti pro rozšíření programu nejen v rámci Španělska, ale i v zahraničí. V současné době dosáhlo IMSERSO dohody o výměně turistů se svým portugalským protějškem a zkoumá další možnost i s Francií. Program by mohl být exportovaným modelem i pro zbytek Evropy.

Mimo výše uvedené příklady existuje celá řada dalších jako:

- PREDIF (Státní platforma zastoupení fyzicky postižených), která se zaměřuje na velmi specifickou skupinu a úspěšně řídí program dovolených pro tuto skupinu
- společná iniciativa tří organizací, jedné ze Spojeného království (Family Holiday Association), jedné z Belgie (Toerisme Vlaanderen) a jedné z Francie (Vacances Ouvertes), které koordinují svou činnost, aby ve svých třech zemích umožnily cestovní ruch pro všechny
- regionální program andaluské vlády (Španělsko) rozvíjí program Residencias de Tiempo Libre (ubytovny pro volný čas) spolu s programem Conoce tu Costa (Poznej své pobřeží), který zahrnuje spolupráci mezi regionální správou a místními obecními úřady na podpoře cestování starších lidí v rámci autonomního společenství.

Na různých iniciativách a podporách cestovního ruchu pro všechny se podílejí v současné době především země, které patří z hlediska mezinárodního mezi nejvyspělejší a nejvíce navštěvované země cestovního ruchu, které si uvědomují jeho význam a snaží se ho rozšířit zejména do období mimo hlavní sezónu a zapojit do cestovního ruchu co nejširší vrstvy obyvatelstva.

Činnosti v oblasti sociálního cestovního ruchu lze však nalézt i v ostatních evropských zemích včetně Portugalska, Polska a Maďarska, kde hrají důležitou úlohu odbory, a také v Itálii, kde programy sponzorují spotřebitelská družstva.

Informace o cestovním ruchu pro všechny lze nalézt také na portálu cestovního ruchu Evropské unie www.visiteurope.com⁶¹, který slouží jako informační stránka pro všechny činnosti v oblasti cestovního ruchu v Evropě, včetně cestovního ruchu pro všechny.

3.2 Příklady podpory účasti jednotlivých segmentů na cestovním ruchu pro všechny

Podpora účasti jednotlivých segmentů na cestovním ruchu pro všechny může být různá. Tato část publikace se věnuje charakteristice existujících podpor účasti na cestovním ruchu pro všechny v České republice na základě výsledků semináře studentů katedry cestovního ruchu.

⁶¹ Viz blíže: <http://www.visiteurope.com>

3.2.1 Podpora účasti na cestovním ruchu rodin s nízkými příjmy

V souvislosti s rodinami s nízkými příjmy je třeba konstatovat, že neexistuje žádné oficiální vymezení této skupiny. V rámci Evropské unie jsou do této kategorie zařazovány „rodiny na pokraji chudoby“. V České republice díky stále existujícím sociálnímu systému do této kategorie téměř žádná rodina nespadá. Jako kritérium pro vymezení „rodiny s nízkými příjmy“ bylo tedy použito kritérium získání přídatků na dítě.

Na základě statistických údajů ČSU z roku 2006 domácnosti s nízkými příjmy mají vyšší výdaje než jsou jejich příjmy, a proto je velmi nesnadné pro tyto rodiny vydávat prostředky na dovolenou, když potřebují v první řadě pokrýt své životní náklady. Nicméně je zajímavé, že i u těchto domácností s nízkými příjmy v České republice se objevují výdaje na rekreaci a kulturu ve výši 8,48% (výdaje na stravování a ubytování ve výši 6,53% a na dopravu ve výši 6,78%). Část těchto výdajů může být spojena i s výdaji na cestovní ruch a tedy lze konstatovat, že cestovní ruch i u této skupiny obyvatelstva patří částečně k životnímu stylu. Účast na dovolené rodin s nízkými příjmy však bude velmi malá, ne-li žádná.

V celé Evropské unii „téměř 42% populace nejedí vůbec na dovolenou, a to hlavně z ekonomických důvodů“. Největším problémem je participace na dovolené v Portugalsku (neúčast téměř 70%), Španělsku a překvapivě i v Belgii.

Řada zemí má v této oblasti projekty umožňující rozvoj cestovního ruchu pro všechny a participaci i rodin s nízkými příjmy na cestovním ruchu. Nejúspěšnější projekty v této oblasti má Francie (ANCV viz výše, Holiday Assistance Fund), Velká Británie (Family Holiday Association) a Belgie (Centra pro dovolené, Tourist Office for Flanders).

Existující podpory účasti na dovolené rodin s nízkými příjmy v České republice, cílené zaměřené na tento segment v podstatě nejsou. Lze však nalézt určité formy podpory účasti na dovolené rodin s dětmi (bez ohledu na jejich příjmy) např.:

- podpory ze strany samotných podnikatelů v cestovním ruchu (slevy pro rodiny s dětmi)
- podpory ze strany některých zaměstnavatelů (příspěvky z fondů kulturních a sociálních potřeb)
- podpory ze strany některých zdravotních pojišťoven .

3.2.2 Podpora účasti na cestovním ruchu zaměstnanců

Účast zaměstnanců na cestovním ruchu lze rozdělit do několika rovin:

- služební cesty zaměstnanců
- incentivní cesty zaměstnanců
- dovolená a účast na cestovním ruchu během dovolené.

Do oblasti cestovního ruchu pro všechny patří pouze účast zaměstnanců na cestovním ruchu během dovolené.

Existující možnosti podpory účasti zaměstnanců na cestovním ruchu:

- prodloužení délky dovolené zaměstnavatelem nad zákonem stanovený rámec
- využití peněžních poukázek(šeků) na úhradu dovolené zaměstnanců
- příspěvek z fondu kulturních a sociálních potřeb na dovolenou zaměstnanců
- využití vlastního rekreačního zařízení zaměstnavatele pro dovolenou svých zaměstnanců
- podpory ze strany odborových organizací. Organizace dovolených ze strany odborových organizací.⁶²

3.2.3 Podpora účasti seniorů na cestovním ruchu

Segment seniorů se stává stále významnějším segmentem cestovního ruchu zejména ve vyspělých zemích. Je obecně známo, že podíl této věkové kategorie na celkové populaci se bude zvyšovat. Je třeba poznamenat, že pojem senior nelze ztotožňovat s pojmem důchodce, k čemuž velmi často dochází, neboť z hlediska důchodového pojištění je seniorem člověk starší 65 let. Výklad pojmu senior se tedy liší podle okolností.

Existuje i řada různých vymezení pojmu senior z hlediska cestovního ruchu, někdy se také hovoří o turistech třetího věku. Z pohledu cestovního ruchu se jedná zpravidla o vymezení věkem nad 60 let, resp. nad 55 let a je dále členěna do podskupin 55-64 let, 65-74 let a nad 74 let.

⁶² Pozn. Velká účast odborů na podpoře cestovního ruchu zaměstnanců je zejména v Itálii, kde odbory mají silnou vyjednávací pozici vůči zaměstnavatelům. Samotné odborové organizace organizují „zájezdy“ za zvýhodněné ceny pro své členy a jejich rodinné příslušníky. Často takto konkurují i cestovním kancelářím-touroperátorům.

Velkou příležitostí pro rozvoj cestovního ruchu seniorů je velký rozsah volného času, kterým disponují, naopak určitou bariérou může být, že řada z nich má ve vyšším věku určité zdravotní potíže, resp. trpí nějakým menším či větším postižením. V některých zemích, včetně České republiky patří k těmto bariérám i dosahovaná výše, které mají k dispozici.

Podle struktury výdajů domácností na základě statistik ČSÚ za rok 2006 vydávají důchodci na dovolenou zhruba polovinu částky, kterou vydává na dovolenou průměrný Čech.(Kč 2.123,-). Výdaje na tuzemskou dovolenou u důchodců za rok 2006 činily v průměru Kč 345,-, na zahraniční dovolenou potom Kč 721,-. Z hlediska věku vykazují nejvyšší výdaje domácnosti v čele s osobou ve věku mezi 50 a 59 lety (2665,- Kč), nejnižší pak domácnosti, které vede osoba starší 70 let (1172,- Kč).

Trochu odlišná čísla vykazují, pokud jde o cestovní ruch seniorů např. cestovní kanceláře. Dle informace zástupců ACK ČR (Asociace cestovních kanceláří) se průměrná útrata seniorů pohybuje do 11000,- Kč za jednu cestu (zájezd).

Cestovní ruch seniorů má význam zejména z pohledu odstraňování sezónnosti a je zajímavý pro všechny investory. Cestovní ruch seniorů z pohledu Evropské unie může usnadnit i integraci v mezinárodní spolupráci. Organizace mohou využít různé nadační programy Evropské Komise, především program Interreg IVC za účelem posílení regionální a tématické spolupráce.

V zahraničí existuje celá řada prázdninových programů pro seniory, jedná se zejména o seniorské programy cestovního ruchu v Portugalsku, Španělsku a ve Francii, na nichž participují především místní a regionální authority.

Pro podporu cestovního ruchu seniorů existuje poměrně široká škála možností i v České republice. Jedná se zejména o:

- podpory nabízené podnikatelskými subjekty v cestovním ruchu:
 - slevy poskytované dopravci (Českými drahami, ČSA, dopravci zajišťujícími místní dopravu apod.)
 - slevy poskytované kulturními a společenskými organizacemi
 - slevy poskytované cestovními kanceláři

- slevy poskytované ubytovacími zařízeními (např. OREA HOTELS SENIOR PASS apod.)
- slevy poskytované lázeňskými zařízeními
- státní podpory např. v rámci dávek státní sociální podpory a dávek sociální péče je
- možné získat příspěvek na rekreaci a lázeňskou péči , dále příspěvek na lázeňskou
- péči a rekreační pobyty válečných veteránů
- podpory ze strany zdravotních pojišťoven ve formě příspěvku na lázeňskou péči,
- která sice není podmíněna věkem, ale onemocněním, kdy většina seniorů, jak uvedeno
- výše nějakým druhem onemocnění v určitém věku trpí.
- podpory ze strany bývalých zaměstnavatelů.

Jako podporu rozvoje cestovního ruchu seniorů lze chápat i organizaci specializovaného veletrhu FOR SENIOR(v roce 2008 se konal již jeho druhý ročník) a možnost výměny zkušeností seniorů s cestováním. Problematicke seniorského cestovního ruchu se věnuje např. specializovaný server www.Tretivek.cz, který obsahuje mnoho návodů pro cestování seniorů a kromě rad pro cestovatele obsahuje též seznam cestovních kanceláří a ubytovacích zařízení, kteří poskytují seniorům slevy.

3.2.4 Podpora účasti mládeže na cestovním ruchu

Druhým nejdůležitějším segmentem v cestovním ruchu pro všechny, kterému je věnována velká pozornost v rámci BITS a orgánů Evropské unie je mládež. Opět neexistuje jednoznačné vymezení tohoto pojmu , jedná se o věkové vymezení a velmi úzce souvisí s legislativním vymezením odpovědnosti a věkové hranice v jednotlivých zemích, kdy je jedinec považován ještě za dítě. Vymezení spodní věkové hranice je tedy různé, ke shodě dochází ve vymezení horní věkové hranice pro mládež, kterou je obvykle dosažení věku 26 let.

V zahraničí opět existuje celá řada programů na podporu rozvoje cestovního ruchu mládeže, např. Itálie, Belgie apod. Programy se soustřeďují jednak na tvorbu prázdninových programů (pobytů) pro mládež a certifikaci, resp. tvorbu databáze ubytovacích zařízení vhodných pro mládež. V některých zemích se podpora soustřeďuje i na podporu výstavby ubytovacích zařízení vhodných pro mládež. K rozvoji cestovního ruchu mládeže přispívají i mezinárodní programy podporující mobilitu studentů jako jsou např. ERASMUS nebo LEONARDO.

Trh cestovního ruchu mládež má obrovský potenciál, jak ukázala studie z června roku 2007 provedená ODIT France (Observation, Développement et Ingénierie Touristique), která vymezila mládež ve věkovém rozpětí od 18 do 25 let a charakterizovala některá specifika tohoto segmentu jako segment :

- snažící se vyhnout sezónnosti,
- střídající své pobyty, které trvají déle než u ostatních turistů
- hledající společenské interakce
- vyhýbající se „balíčkovým“ nabídkám (zájezdům)
- očekávající kvalitní služby
- používající k plánování svých dovolených internet (95%!).⁶³

Cestovní ruch mládeže je vzdělávacím a integračním nástrojem, který usnadňuje dojem „Evropského občanství“ . V souvislosti s cestovním ruchem mládeže by měly být využity informace o programech financování, které jsou dostupné k podpoře cestovního ruchu mládeže v Evropě (spolupráce S Generálním direktoriátem pro vzdělání a kulturu).

Opět pro podporu rozvoje cestovního ruchu mládeže existuje opět mnoho možností i v České republice. Mezi ně patří zejména:

- podpory nabízené podnikatelskými subjekty v cestovním ruchu:
 - slevy poskytované dopravci (Českými drahami, ČSA, dopravci zajišťujícími místní dopravu apod.)
 - slevy poskytované kulturními a společenskými organizacemi
 - slevy poskytované cestovními kancelářemi
 - slevy poskytované ubytovacími zařízeními , resp. vytvoření specializovaných (event..certifikovaných) zařízení pro mládež
- státní podpory např. v rámci příspěvků na školy v přírodě , sportovní pobyty (kurzy) apod.
- možnost využití mezinárodně platných studentských (mládežnických) karet jako např. ISIC
- zapojení do programů mezinárodní mobility studentů.

⁶³ K podobným závěrům došel i průzkum provedený v únoru 2007 Evropskou Komisí.

3.2.5 Podpora účasti zdravotně postižených na cestovním ruchu

Podle informací OSN a Světové zdravotnické organizace „Současnou světovou populaci tvoří z 19,64% spoluobčané se zdravotním postižením“. V zájmu každého státu by měla být podpora účasti zdravotně postižených občanů na společenském životě. Podle této skutečnosti se také posuzuje vyspělost jednotlivých států. Do společenských aktivit patří mimo jiné i cestovní ruch, proto by v této oblasti měli mít lidé se zdravotním postižením rovné šance.

U zdravotně postižených dochází ještě k dalšímu členění podle typu zdravotního postižení, a to na:

- tělesně postižené s vrozenými vadami a tělesně postižené, jejichž postižení vzniklo během života,
- zrakově postižené a nevidomé,
- osoby s postižením sluchu,
- osoby mentálně postižené.

Z tohoto výčtu různého zdravotního postižení vyplývají i různé bariéry účasti na cestovním ruchu a při jejich odstraňování je třeba k těmto specifickým přihlížet.

Zdravotně postižení se setkávají nejčastěji s bariérami jejich účasti na cestovním ruchu v následujících oblastech:

- v ubytovacích zařízeních,
- ve stravovacích zařízeních,
- v dopravě,
- v kulturních zařízeních a historických objektech.

Podpora účasti zdravotně postižených na cestovním ruchu neobsahuje tedy pouze finanční podporu ze strany různých subjektů, ale především

- zajištění přístupnosti (dostupnosti) do zařízení a objektů cestovního ruchu.
- zajištění informovanosti o přístupnosti jednotlivých zařízení cestovního ruchu a objektů pro zdravotně postižené (např. informace Českých drah pro zdravotně postižené na adrese www.cd.cz/bezprekazek⁶⁴ apod.

V souvislosti s usnadněním cestovního ruchu pro zdravotně postižené bylo v České republice realizováno několik projektů:

- Sedlčansko pro handicapované - informační leták o bezbariérových zařízeních a objektech včetně cyklostezek.
- Beskydy pro všechny zaměřující se mimo jiné na zpřístupnění oblasti i handicapovaným návštěvníkům (www.projekt-beskydy.cz)⁶⁵
- projekt mapující dostupnost turisticky zajímavých objektů v Českém Krumlově jako soubor specializovaných informací v elektronické i tištěné formě a další.

Řada těchto projektů byla spolufinancována z prostředků (fondů) Evropské unie.

⁶⁴Viz blíže: [http:// www.cd.cz/bezprekazek](http://www.cd.cz/bezprekazek)

⁶⁵ Viz blíže: [http:// www.projekt-beskydy.cz](http://www.projekt-beskydy.cz)

4 Možnosti a perspektivy rozvoje cestovního ruchu pro všechny

Jak vyplývá z předchozích kapitol věnovaných cestovnímu ruchu pro všechny , segmenty, které jsou jeho součástí **představují obrovský růstový potenciál**, který může napomoci k rozvoji destinací jako takových, ale i rozvoji jednotlivých ekonomických subjektů v oblasti cestovního ruchu.

V současnosti cestovní ruch pro všechny (sociální cestovní ruch) **prožívá určitou renesanci**.

Cestovní ruch pro všechny představuje prioritu jednak UNWTO, ale především je v posledních letech i **jednou z priorit Evropské unie**.

Evropská unie, resp. její EHSV (Evropský hospodářský a sociální výbor) stanovily následující **doporučení pro další rozvoj cestovního ruchu pro všechny**:

- povzbudit potenciální uživatele programů sociálního cestovního ruchu k jejich účasti v činnosti jako je cestování, na kterou mají právo, ale ke které nemusí mít z celé řady důvodů přístup.
- ocenit přínos práce subjektů, které se účastní řízení různých programů sociálního cestovního ruchu
- povzbudit subjekty, které se účastní řízení různých programů sociálního cestovního ruchu k dalšímu zlepšování jejich produktů a služeb, investování do zlepšení infrastruktury, inovování pomocí nových produktů, zvláště s nadnárodním rozměrem.
- aktivně zapojit podniky v sektoru cestovního ruchu do činností v oblasti sociálního cestovního ruchu, které mohou zajistit větší konkurenceschopnost a rentabilitu , jakož i zajistit pracovní místa pro mnoho zaměstnanců po dobu celého roku.
- národní, regionální a místní instituce a správní orgány by měly zřizovat programy cestovního ruchu pro všechny z důvodů jejich sociálních i ekonomických přínosů. Dodatečné výnosy z daní a odvodů, úspory dávek v nezaměstnanosti by měly být motivací pro poskytování dotací ekonomicky, sociálně nebo fyzicky znevýhodněným skupinám, protože se vynaložené náklady s úrokem vrátí.

- evropské instituce by měly zajistit v souvislosti s cestovním ruchem pro všechny specializovanou technickou pomoc, podporu a pobídky , které nemusí být vždy ekonomické. Hlavními evropskými institucemi pro oblast cestovního ruchu pro všechny budou Komise a zejména její odbor pro cestovní ruch.
- všechny instituce by měly zvážit rozšíření politik tak, aby byly vyloučeny všechny druhy překážek v komunikačních a ubytovacích infrastrukturách a infrastrukturách služeb cestovního ruchu.
- pokračovat ve výměně zkušeností, propagaci a spolupráci v oblasti cestovního ruchu pro všechny zejména na Evropských fórech cestovního ruchu, konferencích a seminářích.

Seznam použité literatury

- Burachovič, Wieser: Encyklopedie lázní a léčivých pramenů. Libri, Praha 2001
- Carnet de route des 18-25 ans. ODIT, France 6/2007
- COT Business, 3/2008
- Dann, G. M. S.: Senior Tourism. In: Annals of Tourism Research. Ročník 28, 1/ 2001, str. 235-238
- Domáci a výjezdový cestovní ruch za 4. čtvrtletí 2007, ČSÚ
- [Economic Impulses of Accessible Tourism for All. Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie BMWI \(ed.\) \(2004\): Bonn, Dokumentation des BMWA Nr. 526](#)
- Europa in Zahlen. Eurostat-Jahrbuch 2006-07
- Indrová J. a kol: Cestovní ruch (základy), VŠE v Praze, nakladatelství Oeconomica, Praha 2007. ISBN 978-80-245-1252-5
- Kalendář turistických akcí, KČT, 2005
- Kolektiv autorů: Turistika na venkově, Ministerstvo zemědělství ČR, 1994
- Kolektiv autorů Katedry cestovního ruchu: Venkovský cestovní ruch – jeho specifika a podmínky pro rozvoj, MMR ČR, Praha 2007, ISBN 80-245-1159-2
- Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2002 - 2007
- Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2007 – 2013
- Konference SLM. Sborník referátů. Sdružení lázeňských míst, Karlovy Vary 2007
- Knop, K. a kol.: Lázeňství – ekonomika a management. Grada, Praha 1999
- Křížek, V.: Obrazy z dějin lázeňství. Libri, Praha 2002
- Lázeňský zákon (zkrácené označení názvu) č. 164/2001Sb.
- Léčebná péče. ÚZIS, Praha 2006
- Mackovi, M.: Lázeňství a balneotechnika. ZČU, Plzeň 1995
- Mlejnková, L.: Ještě k rekreaci v Českých lázních. In: C.O.T. business VI./2004
- Mourek D.: Trvale udržitelný rozvoj cestovního ruchu – šetrné zacházení s přírodou, které je sociálně únosné a hospodářsky vitální a které zaručuje dlouhodobý rozvoj, Sborník „K udržitelnému rozvoji České republiky: vytváření podmínek“. Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, Praha 2002, svazek III
- Návštěvnost ubytovacích zařízení. ČSÚ, Praha 2006
- Neumann, P.: Tools to improve opportunities in Tourism for All. In: ENAT Tourism for All International Congress, Marina d'Or, 2007

Pásková M., Zelenka J.: Cestovní ruch. Výkladový slovník. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2002

Petrů, Z.: Ekonomika cestovního ruchu. Idea servis, Praha 2007

Ročenka cestovního ruchu, pohostinství a ubytování. Mag Consulting, Praha 2002, 2003, 2007

Schánělcová, A.: DP. VŠE Praha, 2006

Směrnice Rady 95/57/ES ze dne 23. 11. 1995 o shromažďování statistických informací v oblasti cestovního ruchu, str. 16/sv.1

Statistické materiály. ČSÚ, Praha 2007

Tourism Barometer. UNWTO leden 2008

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví 58/1997Sb. (tzv. Indikační seznam pro lázeňskou péči o dospělé, děti a dorost)

Zahradník, P.: Aktuální výzvy turistického průmyslu v Evropské unii. In: Sborník referátů konference Cestovní ruch na prahu 3. tisíciletí, Mag Consulting, Praha 2008

Zákon o veřejném zdravotním pojištění č. 48/1997 Sb.

Internetové zdroje:

Agenda pro udržitelný a konkurenceschopný evropský cestovní ruch KOM(2007) 621. Komise evropských společenstev ze dne 19. 10. 2007.

In: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0621:FIN:CS:DOC>

Design for All Concept in the EU Context. Alliance of Liberals and Democrats for Europe – ALDE, 10.7.2006. In: http://dfasuomi.stakes.fi/NR/rdonlyres/3CF2DB4D-28EC-4158-AB4150A9AFB120A0/0/Dfa_ReportMarkoJ%C3%A4%C3%A4skel%C3%A4inen.rtf#_To c140226341

Globální etický kodex cestovního ruchu. Rezoluce Valného shromáždění WTO ze dne 1. 10. 1999, s. 9. In: http://www.unwto.org/code_ethics/eng/global.htm

Mezinárodní úmluva o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Rezoluce OSN ze dne 16. 12. 1966.

In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

Stanovisko Evropské ekonomické a sociální komise k Sociálně udržitelnému cestovnímu ruchu pro všechny ze dne 29. 10. 2003.

In:

http://eescopinions.eesc.europa.eu/viewdoc.aspx?doc=\\esppub2\esp_public\ces\int\int173\en\ces1384_2003_ac_en.doc

Stanovisko Evropské hospodářské a sociální komise k tématu Sociální cestovní ruch v Evropě
(2006/C 318/12) ze dne 14. 9. 2006.

In: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:318:0067:0077:EN:PDF>

Stanovisko Evropské hospodářské a sociální komise na téma Politika cestovního ruchu v rozšířené EU (2005/C 255/02) ze dne 14. 10. 2005.

In : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:255:0014:0021:EN:PDF>

Všeobecná deklaráce lidských práv. Rezoluce OSN č. 217/III.A ze dne 10. 12. 1948. In:
<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

Zpráva o nových perspektivách a nových výzvách pro udržitelný evropský cestovní ruch. Výbor pro dopravu a cestovní ruch Evropského parlamentu, ze dne 15. 7. 2005. In:

<http://www.futurdeleurope.parlament.gv.at/sides/getDoc.do?pubRef=->

[//EP//NONSGML+REPORT+A6-2005-0235+0+DOC+WORD+V0//CS](http://EP//NONSGML+REPORT+A6-2005-0235+0+DOC+WORD+V0//CS)

<http://www.accessibletourism.org/>

<http://www.army.cz>

<http://www.cd.cz/bezprekazek>

<http://www.bits-int.org/en/index.php?menu=44>

<http://www.cd.cz/bezprekazek>

<http://www.cestovni-ruch.cz>

http://www.clubofrome.org/about/global_issues.php

http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/platebni_bilance/BOP_CS.XLS

<http://www.czecot.com>

http://ec.europa.eu/enterprise/services/tourism/social_tourism

<http://www.eceat.cz>

<http://www.eceat.org>

<http://www.czechtourism.cz>

<http://www.fhonline.org.uk>

<http://www.holidays-ouvertes.asso.fr>

<http://www.lazne-kur-spa.cz>

<http://www.mpsv.cz>

<http://oevv-egwo.org/templates/home.php?page=1&lng=en>

<http://www.orea.cz/cs/venostni-programy/orea-hotels-senior-pass>

<http://osz.cmkos.cz>

<http://www.projekt-beskydy.cz>

<http://www.seky.cz/pro-firmy/sek-dovolena>

<http://www.svazvt.cz/>

http://www.tourismtrade.org.uk/Images/Family%20Tourism_tcm12-16799.pdf

<http://www.tretivek.cz>

<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentID=52>

<http://www.unwto.org>

<http://www.visiteurope.com>

<http://www.vzp.cz>

Rejstřík

A

ACNV, 72, 73
Agenda 21, 13
**Agenda pro udržitelný a konkurenceschopný evropský
cestovní ruch**, 31, 86
Agroturistika, 64, 65
ANCV, 72, 75

B

biopotraviny, 65
BITS, 26, 71, 72, 78

C

cestovní ruch, 64, 66
Cestovní ruch, 1, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 16, 18, 24, 27, 29,
33, 34, 35, 45, 57, 65, 66, 67, 77, 79, 83, 85, 86
cestovní ruch mládeže, 34, 79
Cestovní ruch mládeže, 34
cestovní ruch pro všechny, 6, 7, 18, 45, 57, 69, 70, 74, 83
cestovní ruch rodin s dětmi, 36
cykloturistika, 14, 21, 66
Cykloturistika, 66
Czech Tourism, 24, 56, 68

E

ECEAT, 67
ekoagroturistika, 65
Ekoagroturistika, 66
ekonomická rentabilita, 73
ekonomika cestovního ruchu, 23
Ekoturistika, 66
ENAT, 33, 45, 86
EU, 7, 16, 18, 20, 24, 28, 30, 31, 64, 86, 87
Evropská hospodářská a sociální komise, 28
Evropská komise, 28
Evropské unie, 7, 16, 18, 20, 21, 38, 40, 68, 72, 74, 75, 77,
78, 81, 83

F

formy podpory, 69, 70, 76

G

globální distribuční systémy, 21
globální problémy, 12
Greenways, 67

I

IMSERSO, 72, 73, 74
incentivní cesty, 76

K

Klub českých turistů, 18, 57

L

Lázeňské místo, 48
Lázeňský zákon, 48, 85
legislativní podmínky, 20

M

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 65, 66, 68, 86
Ministerstvo zemědělství ČR, 65, 68, 85
Ministerstvo životního prostředí ČR, 68
mládež, 26, 29, 33, 58, 59, 78, 79, 80

O

ODIT, 79, 85
Organizovaná turistika, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63
OSN, 7, 12, 25, 26, 80, 86, 87

P

PREDIF, 74
produkty, 21, 24, 27, 34, 45, 55, 65, 66, 83
přůmysl cestovního ruchu, 16, 23, 25, 28, 31, 39

Ř

Římský klub, 12

S

segment, 34, 63, 76, 79

Segment, 76

senioři, 11, 38, 39, 40, 72, 76, 77, 78

Senioři, 38, 39

sociální cestovní ruch, 26, 27, 29, 30, 31, 69, 71, 72, 73,
83

Sociální cestovní ruch, 7, 29, 30, 31, 87

sociální rentabilitě, 70

spotřebitelské chování, 22

Svaz venkovské turistiky, 67

T

trh, 66

trvale udržitelný rozvoj, 12, 13, 15

typologie cestovního ruchu, 9

Typy cestovního ruchu, 9, 10, 11

U

Udržitelný rozvoj cestovního ruchu, 11

UNWTO, 7, 16, 24, 25, 34, 37, 39, 64, 83, 86

V

Venkovský cestovní ruch, 64, 68, 85

Z

zdravotně handicapovaní, 37

Zdravotně handicapovaní, 37

Zdravotně postižení, 81

zelené stezky, 67

Ž

životní prostředí, 66

životní úrovně, 7, 8, 11, 14

Tato skripta jsou spolufinancována
Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky